

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Yvette Prošvicová

**Vztahy mezi Francií a NATO od skončení studené války
do současnosti z perspektivy francouzských prezidentů**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Dan Marek, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. prosince 2011

OBSAH

ÚVOD.....	4
1. TEORETICKÁ ČÁST	15
1.1 Poloprezidencialismus	15
1.2 Realismus	16
1.3 Gaullismus	19
2. NATO A FRANCIE V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ	24
2.1 Gaullistický odkaz	24
2.2 Vystoupení z vojenských struktur NATO a jeho dopady na vztahy mezi Francií a NATO	27
2.3 Stručný historický vývoj vztahů Francie a NATO do roku 1989 z hlediska přístupu francouzských prezidentů	32
3. OBDOBÍ FRANCOUZSKÝCH PREZIDENTŮ OD KONCE STUDENÉ VÁLKY DO SOUČASNOSTI.....	36
3. 1 Zahraniční politika F. Mitterranda vůči NATO (1989-1994)	36
3.1.1. Aktivita Francie ve vztazích k NATO za vlády prezidenta Mitterranda	40
3.1.2. Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za prezidenta	41
F. Mitterranda	41
3.2 Zahraniční politika J. Chiraka vůči NATO (1995-2007)	42
3. 2. 1 Aktivita Francie v NATO za vlády prezidenta Chiraka	45
3. 2. 2 Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za prezidenta	48
J. Chiraka.....	48
3.3 Zahraniční politika N. Sarkozyho vůči NATO (2007- současnost)	49
3. 3. 1 Aktivita Francie v NATO za vlády prezidenta Sarkozyho.....	52
3. 3. 2 Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za prezidenta N. Sarkozyho	54
4. DOPAD FRANCOUZSKÉ REINTEGRACE DO VOJENSKÝCH STRUKTUR NATO NA ZÁJMY FRANCIE A EU	56
4.1 Udržení statutu velmoci či ztráta vlivu? Výhody a nevýhody užší kooperace	56
4. 2 Dopad reintegrace na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku	58
5. BUDOUCÍ VÝVOJ - POKRAČOVÁNÍ V NOVÉM SARKOZYHO NASTAVENÍ, ČI NOVÁ REVOLUCE?.....	63
ZÁVĚR	66
LITERATURA.....	71
Prameny.....	71
Literatura.....	75
ABSTRAKT	80
ABSTRACT	81

Úvod

Hubert Védrine: „Amis, alliés, pas alignés.“¹

Slovy Huberta Védrina „Přátelé, spojenci, ale nepřipojení“ by se dala charakterizovat zahraniční a obranná politika Francie od dob prezidenta de Gaulla po prezidenta Chiraca ve vztahu k NATO i svým spojencům.

Cílem této diplomové práce je analýza zahraniční politiky francouzských prezidentů v období od ukončení studené války do současnosti ve vztahu k Severoatlantické alianci, dále jen NATO. Konkrétněji se práce věnuje tématu stažení francouzských ozbrojených sil z integrovaných vojenských struktur NATO, následnému dodržování tohoto kurzu francouzskými prezidenty po ukončení studené války a také nedávnému návratu Francie do zmiňovaných vojenských struktur.

Hlavní osa práce je časově vymezena obdobím od konce studené války do současnosti. Avšak vzhledem k významu nastavení zahraničně-politického kurzu Francie k NATO Charlesem de Gaullem se práce zabývá i analýzou dobových událostí a příčin jednání de Gaulla, tedy obdobím 60. let 20. století. Historické odbočení k Charlesi de Gaullovi je důležité i z hlediska vytvoření nového politického systému francouzské páté republiky – poloprezidencialismu, jehož základy de Gaulle položil. Téma bude zkoumáno z hlediska analýzy zahraničně-politických rozhodnutí francouzských prezidentů. Vysvětlení a definice poloprezidencialismu se nesnaží být určující teorií této práce. Má pouze ukázat, nikoli zkoumat do hloubky, že nastavení francouzského politického systému dává prezidentovi republiky významné pravomoci v oblasti zahraniční a obranné politiky země. Zmíněné nastavení je tedy klíčové a ukazuje, že vztahy mezi Francií a NATO se odvíjely zejména jako vztahy mezi prezidentem Francie a NATO, neboť to byl právě prezident (až na výjimky v případě kohabitace), který tyto vztahy utvářel.

¹ Le Monde 2009

V práci bude dále použita realistická teorie mezinárodních vztahů. Tato teorie byla vybrána proto, že nejlépe charakterizuje zahraničně-politická rozhodnutí francouzských prezidentů. Již znaky gaullismu, které budou více rozvinuty v teoretické části práce, vycházejí především z této teorie. Uvádí se, že zahraniční politika Francie je určována dle tradice gaullismu, což je ale z velké míry soubor prvků realismu, které de Gaulla inspirovaly a jimž on dal svůj osobitý ráz. Co odlišovalo francouzské prezidenty, byl způsob výkonu a styl jejich realistické politiky. Realismus zde také nebude zkoumán do hloubky, ale zaměřím se především na rysy, které utvářely zahraničně-politická a obranná rozhodnutí. Tyto rysy pak budou omezeny na část, která je relevantní pro danou práci, a to zejména na vztahy Francie a NATO. V kapitolách věnovaných francouzským prezidentům se výrazně projeví skutečnost, že francouzští prezidenti rozhodovali do velké míry v rámci realistické teorie. Součástí teoretického základu bude gaullismus. Přestože tato koncepce není oficiálně uznávanou teorií, představuje natolik významný odkaz, tradice a soubor idejí, které měly velký vliv na formování Francie jak ve vnitropolitické, tak i v mezinárodní oblasti. Gaullismus je neodmyslitelným prvkem zahraniční a obranné politiky Francie a má také velký dopad na vztahy mezi Francií a NATO, proto zde bude podrobněji rozebrán a aplikován na zahraničně-politické vztahy Francie. Návrat země do vojenských struktur NATO za prezidenta Sarkozyho je mnohými považován právě za počín, který je v rozporu s gaullistickou tradicí. V podkapitole věnované politice Nicolase Sarkozyho tedy bude tato skutečnost uvedena na pravou míru. Gaullistická tradice v zahraniční politice i nadále do značné míry přetrvává, ani francouzská reintegrace do vojenských struktur NATO, mnohými označovaná právě jako rozchod s gaullistickou tradicí, na to velký vliv neměla. Práce si také klade za cíl porovnat přístupy v zahraniční politice k NATO tří francouzských prezidentů, kteří tento úřad zastávali po skončení studené války, tj. Françoise Mitterranda, Jacquese Chiraca a Nicolase Sarkozyho. Hodnocení těchto přístupů se pak budou zaměřovat zejména na problematiku návratu francouzských ozbrojených složek do NATO, poskytnou analýzu kroků, které vedly dané prezidenty k setrvání mimo vojenskou složku NATO, i rozbor reintegrace provedené za prezidenta Sarkozyho v roce 2009.

Návrat Francie do vojenských struktur NATO vyvolal velkou debatu nejen mezi Francouzi, ale také mezi členy Aliance. Francouzská reintegrace je považována za revoluční, nicméně, jak z práce vyplývá, je to proces kontinuální a rozhodnutí učiněné francouzským prezidentem Sarkozym je spíše završením dlouholetého procesu francouzského přibližování k NATO. Revoluční je tento krok v tom, že si Sarkozy dovolil porušit více než čtyřicetileté nastavení vztahů mezi Francií a NATO, v neposlední řadě také v tom, že vyvolal velkou diskuzi nejen ve Francii, ale i na mezinárodní scéně. Objevily se spekulace, jaký vlastně bude francouzský návrat do NATO, jaký to bude mít dopad na samotnou Francii, jaký na NATO a také na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku EU (SBOP). Vzhledem k tomu, že tato skutečnost nezasáhla pouze Francii, ale také EU a NATO a má mezinárodní význam, zasluhuje si tato problematika pozornost, zkoumání a analýzu.

Dále bylo toto téma vybráno zejména proto, že v České republice neexistuje podrobněji zpracovaná publikace zabývající se právě vztahy Francie - NATO. Od roku 2009, kdy došlo k reintegraci Francie, se sice objevila řada krátkých článků novinového typu, ale hlubší diskuze a analýza na toto téma na české politologické scéně neprobíhá tak, jako na scéně zahraniční.

V práci budou zkoumány následující dvě hypotézy:

1, Bližší spolupráce Francie s NATO nevede ke ztrátě nezávislosti francouzské zahraniční politiky, jak se obával Charles de Gaulle. Naopak má pozitivní dopad na formulaci francouzských národních zájmů v rámci NATO.

2, Dobová mezinárodní situace měla vliv na rozhodnutí francouzských prezidentů o vystoupení francouzských ozbrojených sil z NATO, na následné udržování tohoto kurzu v zahraniční politice i na nedávné opětovné začlenění těchto sil do vojenských struktur NATO.

Práce se bude zabývat i dvěma výzkumnými otázkami. *Jak se měnila aktivita a role Francie v rámci NATO od doby působení prezidenta Mitterranda po úřadujícího prezidenta Sarkozyho? Jakým způsobem ovlivnila reintegrace francouzských vojenských struktur do NATO působení Francie v rámci SPOB?*

K dosažení stanovených cílů je v práci použita jak analytická, tak deskriptivní metoda v rámci empiricko-analytického přístupu. Deskriptivní část poslouží k seznámení se s fakty, historickými událostmi i s teoretickými požadavky,

analytická část zhodnotí stanovené hypotézy a pomůže odpovědět na výzkumné otázky. Dále je v práci využito komparativní metody, která umožňuje srovnat tematicky stejné zkoumané oblasti v řadujícím období tří francouzských prezidentů (Mitterrand, Chirac, Sarkozy).

Práce je členěna jak chronologicky, tak tematicky. První kapitola se zabývá teoretickým ukotvením a nastavením francouzského politického systému. Poloprezidencialismus jako nový systém páté republiky měl významný dopad na utváření francouzské zahraniční politiky. Klíčovou a zakládající postavou páté republiky je osobnost Charlese de Gaulla, který tak vymezil nejen nové politické a institucionální nastavení země, ale současně s ním určil i vedoucího aktéra zahraničně-politických rozhodnutí – prezidenta republiky. Další podkapitolou je realismus jakožto determinující prvek v zahraniční politice francouzských prezidentů. Realistická teorie mezinárodních vztahů zde bude vymezena tak, aby bylo možné ukázat podobnost realistických prvků s gaullismem a s tím, jakou cestou se ubírala francouzská zahraniční a obranná politika. Realistické rysy budou zejména aplikovány na vztahy mezi Francií a NATO, což je i hlavním předmětem práce. Poslední podkapitola je věnována rysům gaullismu, které opět budou omezeny zejména na oblast zahraniční a obranné politiky. Tyto rysy mají poukázat na to, že existuje dodržování gaullistické tradice francouzskými prezidenty a že ani Sarkozy tuto tradici nenarušil, přestože vzal zpátky de Gaullovo rozhodnutí z roku 1966 o částečném země stažení z NATO.

Druhá kapitola je věnována vztahům NATO a Francie v historické perspektivě. Je zde vysvětlena nutnost přístupu Francie do NATO i jejího pozdějšího odchodu z vojenských struktur této organizace. Dominantní postavou je v této kapitole osobnost Charlese de Gaulla. I když de Gaulle nebyl prezidentem v době vzniku NATO, jeho osobnost byla natolik významná, že jeho zahraničně-politické názory mají podstatný dopad a dosah až do současnosti. Jsou zde mapovány de Gaullovy postoje k problematice NATO, k obraně, k vyzbrojení, ale také jeho snahy učinit z Francie světovou velmoc, což v tehdejší bipolárním světě nebyl vůbec jednoduchý úkol. Tato podkapitola neduplikuje teoretický rozbor gaullismu, ale zabývá se spíše jeho aplikací v praxi. Dále jsou zde zmíněny důvody, které de Gaulla vedly k odcizení se od NATO a k jeho

zahraničně-politickým postojům, jež zdůrazňují především národní zájem Francie a mají silně realistický podtext. Kapitola je potvrzením gaullistické linie u nadcházejících francouzských prezidentů do roku 1989 (Pompidou, d'Estaing, Mitterrand), kdy ani odlišná ideologie na této orientaci nic nezměnila. To vše jen potvrzuje, jaký velký vliv a dopad měla de Gaullova politika na Francii.

Třetí kapitola popisuje a analyzuje období působení francouzských prezidentů od konce studené války do současnosti, což je hlavním záměrem práce. Její tři podkapitoly se věnují třem francouzským prezidentům, kteří v těchto letech měli funkční období. Následné členění podkapitol se děje podle stejného vzorce, aby bylo možno porovnat stejná zkoumaná pole. U každého prezidenta se tedy vždy objeví tři stejné zkoumané oblasti, a to: Zahraniční politika daného prezidenta, Aktivita Francie v NATO v období působení daného prezidenta a Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za daného prezidenta. První podkapitola charakterizuje zahraniční politiku daného prezidenta ve vztahu k NATO, mezinárodní situaci, v níž se daný prezident nacházel, a to, jak ovlivnila jeho vztahy k NATO. Má také poukázat na určitý pokrok dosažený, či alespoň zamýšlený, v transformaci francouzské pozice v NATO. Druhá podkapitola Aktivita Francie v rámci NATO má pouze ilustrovat francouzskou účast a tedy potvrdit, že přestože nebyla plně integrovaným členem ve vojenských strukturách, nebránilo jí to v aktivní participaci na operacích a misích NATO. Tyto podkapitoly tedy nebudou do hloubky analyzovat francouzskou účast a řešit její povahu, ale slouží zde jen k ilustraci a doplnění dané problematiky. Francie sice nebyla plnohodnotným členem, ale angažovala se po vojenské stránce tak, jako by jím skoro byla. Třetí zkoumanou kapitolou je autorčina analýza vzájemných vztahů Francie a NATO během funkčního období daného prezidenta.

První podkapitola se věnuje Françoisi Mitterrandovi a jeho zahraniční politice ve vztahu k NATO. Zkoumané období se týká let 1989-1995. Přestože byl Mitterrand levicovou hlavou státu, gaullistická tradice v jeho zahraniční politice vůči NATO se ani u něho nezapře. Po skončení studené války podobně jako de Gaulle žádal reformu Severoatlantické aliance a odmítal americkou hegemonii v této organizaci. Ve svém postoji k NATO byl jak kritický, tak pragmatický. Jeho druhé funkční období lze označit za snahu o prohloubení vztahů NATO - Francie. Druhá podkapitola rozebírá podobný vztah, ale za prezidenta

Jacquese Chiraca v letech 1995-2007. Budou zde reflektovány vztahy mezi Francií a NATO v tomto období, to, v jakém tónu se rozvíjely a které významné události na mezinárodní scéně ovlivnily. Součástí této podkapitoly bude také rozbor příčin, jež vedly k tomu, proč ani Chirac neuspěl při svém pokusu opět přivést Francii plně do NATO. Třetí podkapitola se zabývá zahraniční politikou Nicholase Sarkozyho v době od roku 2007 do současnosti. Během jeho funkčního období došlo v roce 2009 k reintegraci Francie do vojenských struktur NATO - budou zde tedy rozebrány příčiny, které k tomuto kroku vedly, jeho odezva ve francouzských politických a odborných kruzích i jeho dopad na aktuální pozici Francie v NATO.

Čtvrtá kapitola analyzuje dopad francouzské reintegrace do vojenských struktur NATO na zájmy Francie a EU a na francouzské zájmy v NATO. Následující podkapitola analyzuje, jaké z toho Francii plynou výhody a nevýhody, jaký status má Francie po úplné reintegraci, a srovnává její dřívější a současnou pozici, to, jestli ztratila své unikátní postavení, či naopak zvýšila svůj vliv na rozhodovací procesy. Další podkapitola se zabývá dopadem francouzské reintegrace SBOP, tím, jak začlenění do vojenských struktur NATO ovlivnilo francouzskou angažovanost na evropském kontinentě a co je nadále francouzskou prioritou. Oslabila Francie SPOB či ji naopak posílila, to vše je předmětem této podkapitoly.

Poslední, pátá kapitola je zaměřena na budoucí vývoj vztahů Francie - NATO. Zde je reflektována především pozice Francouzské socialistické strany, konkrétně jejího prezidentského kandidáta François Hollande, který bude za tuto stranu kandidovat v prezidentských volbách v roce 2012. Je zde analyzován jeho postoj k Sarkozyho rozhodnutí o reintegraci Francie do vojenských struktur NATO, jeho názor na roli Francie v NATO i na účast ve vojenských misích NATO.

Následně je nabídnut možný scénář vývoje v případě, že se Hollande ujme prezidentského úřadu.

Práce reflektuje dosud zpracované analýzy vztahů mezi Francií a NATO zejména z cizojazyčných zdrojů, a přibližuje tak tyto poznatky v českém jazyce. Autorka se vše snaží doplnit svým pohledem na danou problematiku a zhodnotit působení a pozici Francie v rámci NATO. Vztahy mezi Francií a NATO ve všech

rovinách jsou oblíbenou tematikou zejména na politické scéně, což je vzhledem k důrazu, který Francouzi kladou na svou pozici ve světě, samozřejmé. Problematika je atraktivní i z hlediska toho, že Francie měla mezi členy NATO zvláštní, dá se říci jedinečné, postavení. Proto existuje řada analýz nejen de Gaullova rozhodnutí o stažení Francie z integrovaných vojenských struktur NATO v 60. letech 20. století, ale pochopitelně i jejího návratu do nich učiněného prezidentem Sarkozym. Touto tematikou se zabývá řada odborníků na mezinárodní vztahy, např. Frédéric Bozo, z anglosaských autorů pak Anand Menon, Paul Belkin či Stanley Hoffmann. Problematice je tedy v zahraničí věnováno poměrně značné množství literatury, zejména odborných článků. V České republice však toto téma není dostatečně zpracováno a ani přístup k zahraniční literatuře, která se tímto tématem zabývá, není dostačující. Proto práce čerpá zejména ze zahraničních zdrojů, a to především francouzsky a anglicky psaných odborných publikací a odborných článků dostupných na internetu. Práce se tedy opírá hlavně o zahraniční odborné analýzy a studie, ale částečně i o monografie. Dále čerpá z pramenů - využívá např. dobových článků ze zahraničních internetových novin, které se jeví jako nejvhodnější pro mapování francouzské reintegrace do NATO, uskutečněné za úřadujícího prezidenta Sarkozyho. Ty ukazují okamžitou reakci na tento akt jak na domácí francouzské půdě, tak na mezinárodní scéně. Zahraniční i český novinový tisk popisují francouzský návrat do vojenských integrovaných struktur NATO velmi podobně. Všichni ho označují za revoluční akt, za odklon od tradice gaullismu v zahraniční a obranné politice. Všichni citují Francouze, kteří vyjadřují pochyby nad tímto aktem z obavy o ztrátu nezávislosti, objevují se zde i obavy o dopad na EU a její obrannou politiku. Jinak se ale vyjadřují odborné články, které tuto skutečnost analyzují do hloubky - prezentují názor, že pro Francii je tento krok výhodou, a v podstatě francouzskou reintegraci spíše obhajují.

Jedním z nejužitečnějších serverů pro získávání odborných článků byl www.persee.fr, což je server spadající přímo pod Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche (Ministerstvo Vysokého školství a výzkumu) a zabývá se především odbornými články s humanitní tematikou. V této práci byly využity také de Gaullovy dobové projevy, které nabídl server www.ina.fr, kde jsou shromážděny významné videokonference a projevy důležitých francouzských osobností.

K ukotvení teoretického rámce pro vysvětlení pojmu prezidencialismus je v práci využít zejména článek od Roberta Elgieho *Duverger, Semipresidentialism and the supposed French archetype*, kde komplexně popisuje různé pohledy na definice poloprezidencialismu. Toto dílo mapuje vývoj poloprezidencialismu jako takového, zejména klade důraz na Duvergerovy kořeny tohoto režimu i na to, jak člověk determinuje sílu poloprezidencialismu svým chováním. Aplikuje tři Duvergerovy determinanty poloprezidencialismu a analyzuje je. Poskytuje různé varianty poloprezidentských režimů podle několika okolností. Srovnává Francii s ostatními evropskými poloprezidentskými režimy a poskytuje konstruktivní analýzu toho, proč žádná země s poloprezidentským systémem, tedy ani Francie, nemůže být považována za archetypální. V teoretické části o realismu vychází práce především z díla autorů Viotti, Paul R. – Kauppi Mark V.(eds) *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*. Kniha umožňuje komplexní a propracovaný pohled na klíčové teorie mezinárodních vztahů. Analyzuje jejich základní předpoklady a definice a byla podnětným základem pro vymezení elementárních rysů realistické teorie.

K osobnosti generála de Gaulla a tzv. gaullismu je k dispozici nesčetně mnoho literatury. Práce se soustředila zejména na jeho zahraničně-politické aspekty a vztahy k NATO a od toho se odvíjejí použité zdroje. Za zmínku stojí např. Jérôme Penez a jeho článek *La France et l'OTAN (1949-1996)*, který stručně, nicméně výstižně charakterizuje vztahy Francie a NATO v tomto období. Dalším významným autorem je Walter Schütze, jehož článek *La France et l'OTAN* vysvětluje hlavně období roku 1966, kdy de Gaulle uskutečnil své rozhodnutí o stažení francouzských vojsk ze struktur NATO. Článek analyzuje tuto dobu, to, co jí předcházelo, jak probíhalo samotné prohlášení a v neposlední řadě i americkou reakci na tento čin. Nabízí příčiny, ale i důsledky de Gaullova rozhodnutí. Dalším významným zdrojem byla analýza zpracovaná pro NATO, která byla dostupná na oficiálních stránkách NATO (www.nato.int). Analýza má název *Le retrait de la France du commandement intégré de l'OTAN* a je také cenným příspěvkem k problematice, neboť je zpracována z archivních materiálů Quais d'Orsay². Ukazuje autentické dobové reakce a prezentuje citace

² Sídlo francouzského Ministerstva zahraničí

předních státníků a generálů. Článek od Daniela Verneta *The Dilemma of French Foreign Policy* výborně mapuje francouzskou zahraniční politiku a zdůvodňuje chování francouzských prezidentů v reakci na NATO či EU.

Anand Menon je autorem, který se hodně věnuje problematice francouzské obranné politiky a vztahům s NATO. Jeho odborné články jsou velmi přínosné a mají přesah do téměř všech kapitol práce. Konkrétně se jedná o článek *From independence to cooperation a Explaining defence policy: the Mitterrand years*. Menonovy články umožňují pochopit vztahy mezi Francií a NATO záhy po skončení studené války. Autor odůvodňuje pokračující nedůvěru mezi Francií a NATO, která se promítla i do jejich spolupráce a neochoty obou stran ustoupit. Menon reflektuje gaullistický odkaz, zdůvodňuje lpění Francouzů na gaullistické tradici, ale i postoj USA a jejich reakci na francouzskou zahraniční politiku. Analyzuje také pokusy Francie o přiblížení se k NATO. Dalším velmi zajímavé úvahy ohledně pochopení de Gaullových záměrů v zahraniční politice se zaměřením na vztahy s ES a USA jsou publikovány v díle Stanleyho Hoffmanna *De Gaulle, Europe, and the Atlantic Alliance*. Je zde zdůvodněna de Gaulleova politika ve vztazích s USA a s NATO.

Francouzským odborníkem, který se systematicky zabývá transatlantickými vztahy, je Frédéric Bozo, profesor na Sorbonně. Jeho díla jsou v České republice bohužel obtížně dostupná. Některé jeho odborné články byly pro potřeby mé práce velmi užitečné, např. *Alliance atlantique : la fin de l'exception française?* či *Sarkozy's NATO policy: towards france's atlantic realignment?* Ve druhém článku Bozo poskytuje analýzu Sarkozyho rozhodnutí o návratu Francie do NATO a aplikuje ho na gaullistickou tradici. Zdůvodňuje Sarkozyho politiku vůči NATO a USA. Celkově je článek kvalitním rozbořením příčin francouzské reintegrace, její všestrannou analýzou. Dalším významným článkem je *France's New NATO Policy* od Gisely Müller-Brandeck-Bocquet, který umožňuje pohled na přístup Francie k NATO od Mitterranda po Sarkozyho, přičemž popisuje postupné přibližování Francie a NATO. Více pozornosti je věnováno N. Sarkozymu a je zde nabídnuta analýza francouzského návratu do NATO a příčiny jeho proatlantické zahraniční politiky. K francouzskému návratu do NATO tedy existuje poměrně široké množství článků, vezmeme-li v úvahu, že je to událost poměrně nedávná.

Co se týče internetových stránek věnovaných konkrétním francouzským prezidentům, zde bylo využito pouze dvou serverů, které se jevíly relevantní pro dané téma: www.charles-de-gaulle.org a www.mitterrand.org. První, věnovaný de Gaullovi, výborně mapuje nejen jeho život a publikace, ale i politické názory. Jsou zde dostupné analýzy jeho postojů a politických aktivit. Druhý server je věnován osobnosti F. Mitterranda a má podobnou náplň jako „de Gaulleův“ - poměrně dobře mapuje Mitterrandův život, publikace i různá období jeho politické kariéry. Co se týče pramenů ohledně názorů a postojů J. Chiraka, jsou v práci využity přímo Chirakovy paměti. K charakteristice postojů N. Sarkozyho a jeho vyjádřením k návratu do NATO posloužily stránky prezidenta republiky www.elysee.fr a stránky ministerstva zahraničí www.diplomatie.gouv.fr, které reflektovaly aktuální zahraniční politiku současného prezidenta Sarkozyho.

Velmi podnětný článek k podkapitole o dopadu na evropskou obranu napsali Bastien Irondell a Frédéric Merand - jde o článek *France's return to NATO: the death knell for ESDP?* Nabízí pohled na to, jak vznikala evropská obrana, jak ji vnímala Francie a jak naopak Velká Británie, jaký dopad měla francouzská reintegrace do NATO na evropskou obranu, ale také objasňuje, jak vlastně SBOP funguje a jestli se vůbec dá hovořit o evropské obraně. Autoři uvádějí také důvody francouzského příklonu k NATO, které byly vojenské, strategické i institucionální. Zdůrazňují, že evropská obranná politika a NATO jsou v podstatě propojeny, aby mohlo fungovat jedno, musí fungovat druhé a naopak. Článek dále poukazuje na to, že francouzská aktivita, zejména za prezidenta Jacquese Chiraka, byla dosti velká i z vojenského hlediska. Jedná se o komplexní analýzu a charakteristiku vztahů NATO - Francie za posledních 20 let. Dále jsou zde nabídnuty čtyři zajímavé scénáře budoucnosti SPOB po francouzském návratu do NATO.

Co se týče budoucího vývoje vztahů Francie - NATO po eventuálním vítězství Socialistické strany v prezidentských volbách 2012, práce ukazuje postoje této strany, ale zejména názory François Hollande, který bude za tuto stranu kandidovat, k zahraniční politice. Přestože je Hollande socialistickým kandidátem, bylo obtížné dozvědět se o jeho osobních postojích týkajících se NATO podrobnější informace. Dokonce ani jeho oficiální stránky se o tom nijak zvlášť nezmiňují. Stejně tak ani oficiální stránky Socialistické strany Francie vztahy k NATO do hloubky nereflektují. Proto bylo využito zejména reakcí

Hollanda v internetových novinových portálech či z diskuze na téma NATO v rámci parlamentního přepisu ze serveru *www.nosdeputes.fr*. Z jeho názorů je patrné, že se k rozhodnutí N. Sarkozyho staví spíše negativně. Bude tedy zajímavé sledovat jeho zahraniční politiku vůči NATO, pokud bude zvolen novým francouzským prezidentem.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velmi poděkovat Doc. Danu Markovi, Ph.D., M.A., za jeho připomínky, konzultace a trpělivost při vedení této diplomové práce. Dále bych chtěla velmi poděkovat PhDr. Vladimíru Fišarovi za konzultace a cenné rady ohledně jazykové stránky práce.

1. Teoretická část

1.1 Poloprezidencialismus

Aby se z Francie mohl stát silný stát, musí ji vést silný vůdce, který musí dělat klíčová rozhodnutí a udávat směr.³ V tomto kontextu vnímal Francii i Charles de Gaulle, který se roku 1958 stal prvním prezidentem páté republiky, a v tomto duchu se zasadil o pro Francii nově vzniklý režim, který můžeme definovat jako poloprezidencialismus. Následující podkapitola bude vymezením poloprezidentského režimu ve Francii, jehož charakteristické rysy budou omezeny pouze na zahraniční a obrannou politiku, doménu prezidenta republiky, což je i hlavní zaměření této práce.

Přestože mezi ústavními právníky existují jisté pochyby o termínu poloprezidencialismu a jeho aplikaci na francouzský politický systém, mezi politologickou komunitou o tom není pochyb.⁴ Definice poloprezidencialismu tak, jak ji chápe Duverger, má tři charakteristické znaky: prezident je zvolen přímo, má dostatečnou autoritu a pravomoci a zároveň má po boku premiéra a vládu, kterým je dána důvěra svobodně zvoleným parlamentem, tj. Národním shromážděním.⁵

De Gaulle vnímal zahraniční politiku jako uplatnění národa na mezinárodní scéně, jako projev národní existence. Ta musí být vyjádřením jednoty, tedy se silnou exekutivou bez oslabujících vnitřních rozporů - jen tak může přežít na mezinárodní scéně. Prezident tedy řídí zahraniční politiku státu s ohledem na jeho národní zájmy a reaguje na změny a vývoj mezinárodní politiky.⁶ Francouzská ústava nabízí diarchii v zahraniční a obranné politice země. V praxi má prezident větší autoritu na poli obranné politiky než v oblasti politiky zahraniční. Pro prezidenta jsou zahraniční a obranná politika země záležitostmi prestiže a klíčovou doménou. Kdyby v této oblasti přestal být dominantní, jako kdyby neexistoval a v podstatě zmizel z politické scény. I prezident však musí

³ Johnson 1965: 658

⁴ Elgie 2009: 252

⁵ Shugart 2005: 324

⁶ Vernant 1970: 620

s tímto mandátem v obranné a zahraniční politice zacházet přiměřeně a nesmí vyvolávat zbytečné krize pro potvrzení své autority. Obhajuje tzv. vitální zájmy Francie.⁷ Prezident má tedy velký manévrovací potenciál k určování obranné politiky v reakci na mezinárodní prostředí a na nutnost potřebné adaptace na toto prostředí.⁸ Ústava páté republiky také ustanovuje prezidenta poslední instancí v procesu rozhodování v oblasti zahraniční a obranné politiky. V tomto kurzu započatém de Gaullem pak pokračovali i jeho prezidentští následovníci. Na poli obranné politiky existuje sdílená zodpovědnost za její provádění a není jisté, že prezident v ní bude dominovat, přestože tato oblast bývá prezidentskou doménou. Záleží nejen na autoritě daných osob, ale i na rozdělení sfér vlivu v této politice.⁹

Zdvojení exekutivy (prezident a premiér) v této oblasti může někdy přinést řadu rozdílných názorů na její vedení a provádění. Nejvyšší představitelé výkonné moci mohou být z odlišných politických táborů a nastává tedy období kohabitace. V tomto období dochází ke konfliktu mezi prezidentem a premiérem zejména právě v obranné a zahraniční politice. V období první kohabitace (1986-1988), kdy byl premiérem Jacques Chirac, zůstala obranná politika doménou prezidenta Mitterranda. Období druhé kohabitace (1993-1995) již přineslo více rozporů a konfliktů. Edouard Balladur mluvil otevřeně o přehodnocení francouzské obranné politiky, tradiční domény prezidenta. Tyto změny obsahovaly mimo jiné přiblížení se k NATO a také europeizaci francouzských deterenčních sil a přehodnocení nukleárního programu a jeho záruk.¹⁰

1.2 Realismus

Tato podkapitola si neklade za cíl vyjmenovávat všechny rysy realismu, ale jen ty, které jsou aplikovatelné na zahraniční politiku francouzských prezidentů ve vztahu k NATO a na francouzskou pozici v mezinárodních vztazích. Má poukázat na dodržování realistické linie francouzskými prezidenty, což bude

⁷ Cohen 1989: 495

⁸ Menon 1995a: 286

⁹ Tamtéž: 288-289

¹⁰ Menon 1995b: 27

patrné při analýze jednotlivých zahraničních a obranných politik ve vztahu k NATO u každého prezidenta po konci studené války. To, co je nyní označováno jako gaullistická tradice v zahraniční a obranné politice Francie, je v podstatě z velké většiny tradice realistická. Generál de Gaulle ji tak v 60. letech nastavil, měl na to kapacitu, autoritu a odvahu, a proto se o ní mluví jako o gaullistické tradici, neboť byla a je po léta francouzskými prezidenty dodržována jako vzor pro utváření francouzské pozice ve světě. Každý francouzský prezident dodržoval hlavní realistickou linii s tím, že jí doplnil o svůj osobní styl.

Realismus byl dominantní zejména v bezpečnostní oblasti po většinu 20. století. Ken Booth uvádí tři prvky realistického přístupu k obraně a bezpečnosti: důraz na vojenské hrozby a silné státy; udržení statu quo a zaměření se na státy. Anand Menon pak k těmto třem přidává ještě čtvrtý prvek, a to předpoklad, že suverénní státy mohou být, zejména v oblasti obrany, chápány jako série racionálních odpovědí unitárních aktérů na mezinárodní požadavky.¹¹ Realismus má několik charakteristik. Státy jsou hlavními a nejdůležitějšími aktéry. Státy jsou také unitárními aktéry, kde jako jeden aktér je jejich jménem jednáno a činěno rozhodnutí. Stát je racionální aktér, který vytváří racionální zahraničně-politická rozhodnutí. Národní bezpečnost je vždy prioritní a při jejím zajišťování je nezbytným prvkem síla.¹² Dalším typickým znakem realismu je respektování anarchistického prostředí mezinárodních vztahů - ve smyslu neexistence nějaké nadřazené autority, všechny státy jsou suverénní. To znamená, že žádný stát by neměl být závislý na jiném a je oprávněné požadovat absolutní kontrolu každého státu nad vlastním teritoriem. Státy se tedy snaží maximalizovat svoji moc ve vztahu k moci jiných států. Každý stát je odkázán na vlastní pomoc. Je riskantní vložit vlastní bezpečnost do rukou jiného státu, neboť v takovémto systému chybí důvěra.¹³

V tradičním pojetí mezinárodních vztahů je politika určována národními státy, které se opírají o moc, a to především o moc vojenskou. Tyto státy jednají dle racionálních uvážení a na základě vyhodnocení situací, které hýbou mezinárodními vztahy. I de Gaulle vnímal mezinárodní systém jako prostředí,

¹¹ Menon 1995a: 280

¹² Viotti, Kauppi: 1999: 6-7

¹³ Tamtéž: 68-69

kteře nemá a nemělo by mít svrchovanou autoritu. Mezinárodní chování je tedy determinováno povahou mezinárodního prostředí a podle toho se chovají i státy.¹⁴ Národní bezpečnost je pro realisty na vrcholu hodnotového žebříčku, kde dominují politické a vojenské složky. Státy chtějí maximalizovat svůj národní zájem, což někdy může znamenat i použití síly. Vše je podřízeno státnímu přežití, boji o moc, zejména hospodářskou a politickou, mezi státy.¹⁵ Rozhodující v otázce moci je materiální základna, na kterou navazuje vojenská síla. Vše je odvozeno od mocenské politiky.¹⁶

Co se týče mezinárodní spolupráce a potenciálu mezinárodních institucí, je realismus spíše pesimistický.¹⁷ Státy podle něj musejí být připraveny obětovat své mezinárodní závazky, aby hájily svůj národní zájem.¹⁸ Nestátní aktéři, jako jsou mezinárodní organizace, jsou méně důležité. Organizace jako NATO je složena ze suverénních nezávislých států, které určují, jak se bude tato organizace projevovat. NATO tedy nemá nezávislou pravomoc jednat autonomně jako aktér na mezinárodním poli.¹⁹

Jádro francouzské zahraničně-bezpečnostní politiky je tedy odvozeno od realistické koncepce v této oblasti. Je to dáno dlouhými historickými zkušenostmi a francouzskou tradicí v této sféře.²⁰ „Francie má revoluční tradici, globální ambice, nároky na jedinečnost, inklinaci k mocenské politice, upřednostňování intergovernmentalismu a silný smysl pro národní nezávislost.“²¹ Aby de Gaulle mohl prosazovat francouzský národní zájem v mezinárodních vztazích, musel často balancovat mezi jeho prosazováním a vyvarováním se velkých extrémů.²² Francouzská zahraniční politika, která byla po dobu studené války ve znamení neangažovanosti, nezávislosti a rozvoje ozbrojeného arzenálu, si dokázala získat respekt mezi ostatními aktéry mezinárodních vztahů. Politika ve znamení neintegrace, zejména co se týče NATO, získala Francii statut státu se „speciální pozicí“ mezi spojenci.²³

¹⁴ Menon 1995a: 280

¹⁵ Viotti, Kauppi: 56-57

¹⁶ Druhá 2003: 55

¹⁷ Grieco 1999: 9

¹⁸ Jackson, Sørensen 2007: 61

¹⁹ Viotti, Kauppi 1999: 55

²⁰ Ehrhart 2000: 7

²¹ Tamtéž: 9

²² Cerny 1980: 129-131

²³ Menon 1995a: 284

Jestli nadřazenost realismu z některých politik vymizela, pak v obranné politice stále přetrvává. Existuje zde předpoklad, že státy nahlíží na obrannou politiku jako na sérii racionálních reakcí na měnící se podmínky mezinárodního prostředí.²⁴

1.3 Gaullismus

V této podkapitole bude dokázáno, že rysy gaullismu jsou v zahraniční a obranné politice velmi podobné znakům realismu. Mnozí však gaullismus nepovažují ani za teorii, ani za politickou doktrínu. I v této kapitole se charakteristika gaullismu, který zasahuje do mnoha oblastí politiky a způsobů myšlení, bude omezovat pouze na stanovené cíle práce, tedy na oblast zahraniční a obranné politiky v kontextu mezinárodních vztahů.

Gaullismus vychází z hlubokého přesvědčení o zvláštní historické roli Francie. Tato představa je založena na myšlence, že Francie má určité specifické poslání a je nositelkou univerzálních hodnot.²⁵ Někteří tvrdí, že gaullismus nepředstavuje žádnou doktrínu ani organizaci, že jde spíše o soubor zkušeností generála de Gaulla a jeho stoupenců.²⁶ Další se přiklánějí k tomu, že by bylo zvláštní, aby de Gaulle neměl koherentní doktrínu. Zdůrazňují, že gaullismus spočíval zejména ve slovech generála de Gaulla, tzn. v projevech, psaných textech a později i televizních konferencích, které myšlenku gaullismu rozšířily mezi veřejností. Někteří tvrdí, že gaullismus není ani doktrínou, ani politickou stranou ani kultem, a přiklánějí se k názoru, že gaullismus jako takový neexistuje, existuje pouze de Gaulle. Nejsou tedy důležité znaky gaullismu, ale spíše de Gaullova osobnost v pozici silné autority. Jacques Soustelle dále rozlišuje mezi gaullisty z přesvědčení (zdůrazňují věrnost de Gaullovi), gaullisty z kariéry a gaullisty z rozumu (věří, že de Gaulle představuje určitou doktrínu a soubor myšlenek).²⁷

Uspořádání mezinárodního systému, které vzešlo z Jalty v únoru 1945, mělo pro Francii traumatický důsledek. De Gaulle tehdy na tuto konferenci o novém uspořádání světa po ukončení druhé světové války nebyl pozván. Snažil se

²⁴ Menon 1995a: 281

²⁵ Van Harpen 2004: 69

²⁶ Lachaise 1998: 71

²⁷ Johnson 1965: 651-653

proto svým způsobem eliminovat jaltské ponížení a navrátit Francii mezi velmoci.²⁸ De Gaulle věřil, že národní stát je klíčem k politické akci. Tvrdil, že ideologie jsou pomíjivé a že jen národy přetrvávají. Lídři, ať už zastávají jakékoliv politické či ideologické názory, budou vždy chtít pozvednout svůj stát/národ, zvýšit jeho sílu a jednat v jeho zájmu, aby zaujal patřičné místo na mezinárodním poli.²⁹ De Gaulle zastával zahraniční politiku, která měla vrátit Francii její „*grandeur*“. K tomu potřeboval patřičnou nezávislost a svobodu v rozhodování. Aby mohla být francouzská zahraniční politika nezávislá a uskutečnitelná, potřeboval také odpovídající materiální základnu. Proto zdůrazňoval, že jen státy s vyvinutým jaderným potenciálem jsou schopny vyvarovat se podřízenosti. Jeho politika musela být také originální a konstruktivní, nesměla být neutrální. Francie se tedy angažovala jen tam, kde chtěla a jak chtěla. V mezinárodním prostředí neustále probíhala permanentní soutěž, ale také vyvažování moci, například nepanovala zbytečně provokativní nadprodukce vojenského materiálu.³⁰

Hlavními rysy de Gaullovy zahraniční politiky tedy byly: národní kontrola vojenských sil, čehož docílil stažením francouzských vojsk z NATO v roce 1966, odmítnutí zavázat se k automatické participaci Francie na ozbrojeném konfliktu, jehož se účastní NATO, důraz na nukleární zbraně v rámci obranné politiky, možnost spolehnout se na vlastní ozbrojené síly. V tomto kurzu pokračovali i de Gaullovi nástupci.³¹ Všechny jeho názory a postoje se promítly zejména na poli obrany. Jako nástroj pro dosažení nezávislosti využil právě nukleární program, ve kterém viděl možnost nezávislosti Francie a Evropy. Kdyby snahy vytvořit vlastní nukleární program opustil, vzdal by se tím možnosti vytvořit vlastní obranu a odsoudil by se tak k permanentní závislosti na druhých, a tím pádem umožnil i úpadek Evropy jako takové. Na druhou stranu mu takovýto nezávislý program umožnil čelit americkému atomovému monopolu, a tudíž i hegemonii v rámci NATO.³² De Gaulle, který se stavěl negativně k politickým stranám, chtěl po svém nástupu sjednotit pravici a levici a získat si loajalitu armády po vyřešení statutu Alžírsko. Proto hledal něco, na čem se shodne většina

²⁸ Vernet 1992: 655

²⁹ Johnson 1965: 654-655

³⁰ Cerny 1980: 129-131

³¹ Menon 1995a: 282-283

³² Hoffmann 1964: 6

Francouzů, což bylo znovunabytí *grandeur* a francouzské nezávislosti. Nepřátelský postoj k NATO a spíše smířlivá politika vůči Východu uklidnila francouzskou levici a také zlepšila vztah se SSSR. Poskytla však také vítanou změnu na obou stranách politického spektra, co se týče podřízeného statutu Francie ve světě, názoru, který po skončení druhé světové války převládal u většiny Francouzů³³ Někteří politici, zejména v USA, považují tehdejší de Gaullov postoj k Sovětskému svazu za kontroverzní. Generál však především chtěl, aby Evropa byla bezpečná. De Gaulle považoval Sovětský svaz za největší nebezpečí pro přežití Francie, a proto chtěl mít tuto hrozbu pod určitou kontrolou. Věřil, že Evropa může zase být hlavním hráčem na mezinárodním poli a může být opět sjednocená. Přál si, aby Evropa znovu byla silná, i proto, aby ji nikdo nemohl ovládat. De Gaulle byl kritizován za svou touhu po *grandeur* Francie, šlo mu však především o dosažení velikosti a významu Evropy. Byl si vědom toho, že Francie je v porovnání s ostatními velmocemi na mezinárodní scéně slabší a své zájmy může prosadit jedině prostřednictvím silné Evropy, samozřejmě při zachování francouzské nezávislosti.³⁴ Na druhé straně de Gaulle neměl důvěru v supranacionální integraci, ať už se jednalo o Evropské společenství či NATO. Byl ostražitý vůči snahám o postoupení významné části státní suverenity jakémukoli supranacionálnímu orgánu a už vůbec nechtěl, aby o Francii či Evropě rozhodoval někdo mimo ně. Nedůvěřoval ani jiným evropským státům, které nebyly tak mocné a mohly by tudíž svými „neambicemi“ poškodit celou Evropu.³⁵ De Gaullovo klasické pojetí moci spočívá v tom, že ke společné obraně a společné zahraniční politice může dojít později. Věřil, že žádný stát ani mezinárodní organizace nemůže vykonávat efektivní roli na mezinárodním poli, pokud nedisponuje základy moci, což je diplomacie a vojenská síla.³⁶ De Gaulle nebyl evidentně spokojen se *statem quo* a rigidním bipolárním uspořádáním. Chtěl rozšířit mezinárodní leadership na více států, které mají dostatečné kapacity k akci. Jen tyto státy pro něj byly nositeli reálné moci, a proto efektivními činiteli mezinárodní politiky.³⁷

³³ Menon 1995a: 286-287

³⁴ Hoffmann 1964: 2-3

³⁵ Hoffmann 1964: 5

³⁶ Tamtéž: 6

³⁷ Cerny 1980: 129-131

Poloprezidencialismus, realismus, gaullismus. Tyto tři koncepce jsou hlavními rysy zahraniční a obranné politiky Francouzské páté republiky. Všechny tyto koncepce se prolínají a mají společného jmenovatele - Charlese de Gaulla. Poloprezidencialismus byl pro de Gaulla klíčový, aby byl vůbec schopen uskutečnit svou vizi v zahraniční a obranné politice Francie - potřeboval dostatečnou autonomii ke svému rozhodování v těchto sférách. De Gaulle byl v počátečním období klíčovou postavou Francie i proto, že vytvořil z těchto dvou politik jakousi *domaine réservé*, čili oblast téměř výlučně spadající pod autoritu prezidenta republiky. Kdyby nebylo tohoto politického nastavení, francouzská zahraniční a obranná politika by se možná ubírala úplně jiným směrem a Francie by nikdy neopustila integrované vojenské struktury NATO. *Kdyby* však do této práce nepatřil a de Gaullovo nastavení prezidentské autority má přesah i do současnosti. Jak je z popisu gaullistických rysů v zahraniční a obranné politice patrné, dělal de Gaulle vše pro to, aby obnovil *grandeur* Francie. Pro de Gaulla je pozice států na mezinárodním poli určována především jejich silou (ekonomickou a vojenskou). Proto tedy započal vývoj jaderného programu. Chtěl Francii zařadit zpět mezi mocnosti, a narušit tak bipolární uspořádání, v němž pro Francii nebylo místo. V tom se může lišit od realistického pojetí orientovaného na uchování statu quo v mezinárodním systému. Proto je i francouzská zahraniční politika nazývána gaullistickou a ne realistickou, přestože realistické prvky v ní hrají dominantní roli. Teorie realismu se tedy jeví jako pro de Gaulla velmi inspirativní. Generál často balancoval na hranici toho, co si mohla Francie na mezinárodní scéně dovolit ke svým spojencům. Aby mohl uskutečňovat zahraniční politiku ve stylu *grandeur*, musel být často tvrdý, nekompromisní, realistický, pragmatický. Současně však musel umět stanovit své hranice. Pro de Gaulla byla prioritní zejména bezpečnost Evropy a její přežití mezi dvěma bloky. Chtěl silnou a sjednocenou Evropu a v jejím čele Francii. Proto kladl takový důraz na obranu, na evropskou obranu a tím pádem i na francouzskou obranu. Nemohl se v této oblasti na nikoho spolehnout, nikomu nedůvěřoval. Nedůvěřoval Spojeným státům, že v případě válečného konfliktu půjdou za Evropu bojovat a použijí všechny možné dostupné prostředky k její obraně. I když toto, společná obrana západní Evropy, byla původní idea NATO, de Gaulle na to nikdy úplně nespoléhal - spoléhal především na svépomoc.

Gaullismus lze nazvat určitou formou leadershipu. Byl především o charismatické osobnosti a silné autoritě generála de Gaulla. Někteří politici se mohou snažit navázat na de Gaulla, ale bude to ještě někdy ten pravý gaullismus? De Gaulle byl natolik výraznou osobností, že se jeho myšlenkový odkaz stal pro Francouze jakousi „doktrínou“. I proto všichni další francouzští prezidenti z gaullismu ve svých zahraničních a obranných politikách více či méně vycházeli. Na druhou stranu ambice a prestiž spojená s prezidentským úřadem dávala francouzským prezidentům i určitou potřebu zanechat v tomto úřadě i nějakou svou stopu, svůj odkaz, svůj charakteristický rys či styl. Proto se někdy můžeme setkat s příponou „ismus“ na konci příjmení daného prezidenta podobně jako gaullismus, tak třeba vzniká například sarkozismus. Všechny tyto styly však mají základ v realismu a gaullismu. Francouzská zahraniční politika nebývá politikou neutralismu, Francie musí být ve světě vidět a slyšet a musí aktivně jednat, konat. Téměř všude musí být francouzská stopa, Francie vždy vyjadřuje svůj názor, který se snaží být většinou originální. Vše je činěno ve stylu zachování gaullistického *grandeur*, přičemž značnou roli v tom hrají i obavy o oslabení těžce vydaného francouzského postavení ve světě a silný důraz na nezávislost Francie. To vždy bylo a je pro všechny Francouze citlivým tématem. Francie musí být navenek silná a jednat jako unitární aktér mezinárodních vztahů, tak, jak si to přál de Gaulle a jak je to v souladu s realistickou tradicí. Pro určování zahraniční a obranné politiky francouzskými prezidenty byla vždy klíčová povaha mezinárodního prostředí - i oni ve svých rozhodnutích museli reagovat na měnící se strukturu mezinárodních vztahů a podle toho přizpůsobovat své politiky vůči NATO.

2. NATO a Francie v historické perspektivě

Následující kapitola je věnována historii vztahů Francie a NATO. Je zde vysvětlena nutnost přístupu Francie do NATO i její následný odchod z vojenských struktur této organizace. Dominantní postavou je zde Charles de Gaulle, mimořádně významná osobnost francouzského politického života. I když de Gaulle nebyl prezidentem v období vzniku NATO, jeho osobnost byla natolik klíčová, že jeho zahraničně-politické názory mají podstatný dosah až do současné doby. Celou kapitolou prostupuje gaullistický politický odkaz a nastavení kurzu Francie ve vztazích k NATO generálem de Gaullem. Uvádějí se zde zejména důvody de Gaullova rozhodnutí o stažení Francie z integrovaných vojenských struktur NATO, nejde tedy o soubor idejí, jak tomu bylo v podkapitole o gaullismu. Je zde analyzován gaullismus v praxi, výstupy zahraničně-politické a obranné politiky prezidenta de Gaulla.

2.1 Gaullistický odkaz

Situace v mezinárodních vztazích na počátku studené války donutila Francii vážně uvažovat o nezbytnosti svého členství v NATO³⁸. I de Gaulle si to uvědomoval, sovětská hrozba ho přinutila spojit se s USA. Jakmile se však tato hrozba přestala jevit méně reálně, začal de Gaulle couvat a snažil se co nejvíce odpoutat od závislosti na USA. Byl si vědom významu NATO jako protiváhy SSSR, nicméně nechtěl připustit, aby v této organizaci hrála Francie jen podřízenou roli. Již v dubnu 1954 de Gaulle dospěl k závěru, že by Francie měla mít své vlastní nukleární zbraně.³⁹ Chtěl především posílit francouzskou obranu jako takovou. Obával se, že pod americkými obrannými křídly by francouzské síly ochably, zaspaly vývoj a Francie by se v budoucnu nebyla schopna sama bránit. Doporučoval tedy posílení armády, a tím upevnění

³⁸ NATO bylo vytvořeno v roce 1949 jako politická a vojenská aliance, která měla za úkol kolektivní obranu svých členů. Rozhodovací mechanismus je založen na konsensu. Klíčovým prvkem v této kolektivní obraně je článek 5, dle něhož je útok proti jednomu členu NATO brán jako útok proti všem. Dle toho se pak zvažují vojenská řešení proti agresorovi. Natoaktual (nedatováno)

³⁹ Vaisse 1992: 8

francouzské bezpečnosti.⁴⁰ Názory na přístup Američanů a Francouzů se začaly rozcházet již záhy po podepsání Washingtonské smlouvy z roku 1949, která položila základ Severoatlantické alianci. Francouzi kritizovali USA z vedení velkého počtu válek a obviňovali je z nezájmu o Evropu. Nejcitlivější problém se však jevil v integraci NATO, ve které Francie viděla nebezpečí oslabení svých sil. Otázka byla navíc spojena i se znovuvyzbrojením Německa, což se ukázalo jako stále citlivý bod ve francouzsko-německých vztazích. Z německé armády se navíc během několika let po vstupu do NATO měla stát hlavní kontinentální armáda NATO v Evropě. Francie se v nově vzniklé organizaci necítila jako rovnocenný partner, její představitelé v ní nezískali žádný významný velitelský post.⁴¹

Součástí členství Francie v NATO se staly i její závazky vůči této organizaci. V souvislosti s tím byly na území Francie rozmístěny americké a kanadské základny, s čímž však vyvstal spor mezi zastánci suverenity státu na jedné straně a stoupenci mezinárodního zajištění jeho bezpečnosti na straně druhé. Navíc Američané a Francouzi si v mnohém nerozuměli. Obě strany byly navzájem podezřívavé a část Francouzů dokonce vnímala Američany jako okupanty. Američané se zase velmi kriticky stavěli k významnému postavení komunistické strany na francouzské politické scéně. Američané pomohli Francii a její armádě s vývojem a modernizací zejména do roku 1956, pak jejich pomoc začala oslabovat. Nicméně USA mají velký podíl na tom, že se francouzská armáda po 2. světové válce rychle vzpamatovala. Členství v Severoatlantickém paktu bylo pro Francii výhodné i proto, že USA jako velmoc vyvažující SSSR převzaly hlavní zodpovědnost za její bezpečnost a Francie se tak mohla věnovat koloniální válce v Indočíně.⁴²

De Gaulle viděl Německo jako jeden z hlavních problémů ve vztahu Francie k NATO. Nestavěl se negativně k znovuvyzbrojení Německa, jen si myslel, že by bylo lepší tuto problematiku řešit později. Byl přesvědčen, že Evropské společenství (ES) má být postaveno zejména na obraně, a uznával, že aby tato obrana byla efektivní, nesmí z ní být vyloučen žádný stát. Viděl silnou Francii v centru ES, nicméně problém spatřoval v tom, že sjednocená Evropa

⁴⁰ Tamtéž: 6

⁴¹ Bozo 2001: 2-8

⁴² Penez 1997: 154

neexistovala, tudíž nebylo možné ani vytvořit její účinnou, schopnou armádu. De Gaulle nikdy nemluvil o úplném vystoupení Francie z NATO. Nicméně znovuvyzbrojení Německa změnilo z jeho pohledu podmínky obrany NATO. Cítil, že se z Francie stává jen loutka v rukou Američanů, aniž by jí byly dány opravdové bezpečnostní záruky.⁴³ Reagoval na to těmito slovy: „Nejedná se o to, abychom akceptovali být jen něčím doplňkem, a dávali hned ostatním to, co po nás žádají. Navíc, když se máme vzdát takových trumfů, jako jsou vojenské základny, přístavy či přístup k zámořským teritoriím.“⁴⁴ Generálovi vadilo dominantní postavení USA a jejich vliv na evropské záležitosti. USA jako neevropská země nebraly ohled na evropské zájmy a hájily především to, co bylo ku prospěchu Severoatlantické organizace jako celku. De Gaulle tvrdil, že je třeba změnit celou strukturu NATO a ne jen provést její dílčí úpravy. Kritizoval také vojensko-strategickou koncepci NATO, která podle něj nereaguje na současnou situaci, ale žije v minulosti. Tudíž nemá smysl angažovat se ve vojenských orgánech NATO, neboť jejich strategie není adekvátní aktuální mezinárodní situaci. Dále tvrdil, že pokud USA a SSSR budou stále trvat na rozdělené Evropě, ta se nebude nikdy moci stát nezávislou.⁴⁵ De Gaulle se snažil, aby země východní Evropy, a to včetně SSSR, nebyly vnímány jen jako nepřátelé, ale spíše jako potenciální partneři.⁴⁶

Charles de Gaulle jednal a reagoval ve své zahraniční politice vůči NATO podle stávající mezinárodní situace a podle toho, o čem byl přesvědčen, že je nejlepší řešení pro Francii. V roce 1949 šlo Francii o přežití začleněním se do některého „ochranného“ bloku, tudíž volba NATO jako bezpečnostní záruky před sovětskou hrozbou pro ni byla samozřejmostí. Situace na mezinárodním poli se však začala měnit a s ní se začal vyvíjet i de Gaullův názor na to, co je pro Francii nejlepší. Postupně začal zaujímat postoj, že pro Francii již není tak nezbytné být členem ozbrojených složek NATO, obzvláště poté, co několikrát neúspěšně usiloval o zlepšení francouzského postavení v Alianci. Byl naopak přesvědčen, že NATO Francii brzdí v jejím vývoji a samostatném rozhodování. Chtěl, aby Francie na mezinárodní scéně opět nabyla zašlou slávu a velikost a mohla se spolehnout jen sama na sebe a nikoli na USA, které upřednostňovaly

⁴³ Vaïsse 1992: 7

⁴⁴ Vaïsse 1992: 7

⁴⁵ Schütze 1966:112

⁴⁶ Tamtéž: 109-110

své zájmy v globálním mocenském zápase se SSSR. Nelíbil se mu bipolární svět, neboť v něm Francie neměla místo. Jedním ze způsobů, jak prohloubit nezávislost země, bylo vytvoření vlastního nukleárního arzenálu, což se de Gaullovi také podařilo. Vlastnictví nukleárních zbraní pro něj bylo velmi důležité i proto, že se tak Francie alespoň do určité míry vyrovnala ostatním nukleárním mocnostem. Zde je také evidentní, že de Gaulle opuštění vojenských složek NATO plánoval déle. Aby totiž Francie mohla tento krok v roce 1966 učinit, musela být také jadernou velmocí, což by jí zaručilo ochranu a přežití. De Gaulle tedy usiloval o výrobu atomové zbraně, aby pak mohl NATO opustit a bezpečnostní zájmy Francie přitom nebyly ohroženy. De Gaulle tedy vždy jednal v národním zájmu Francie a přitom se příliš neohlížel na to, co si o něm kdo myslí. Nikdo jiný v té době pravděpodobně neměl takovou odvahu postavit se mocnosti jako USA. Jeho zahraniční politika je tedy projevem realismu v mezinárodních vztazích s cílem prosazovat národní zájem Francie téměř za každou cenu, zajistit si nezávislost, zejména na poli vojenském a bezpečnostním a hlavně navrátit Francii mezi světové velmoci.

2.2 Vystoupení z vojenských struktur NATO a jeho dopady na vztahy mezi Francií a NATO

Rok 1966 znamenal přelom ve francouzsko-amerických vztazích ve vojenském kontextu v rámci NATO. De Gaulle se rozhodl stáhnout Francii z integrovaných vojenských struktur. Podpořen francouzskou veřejností vyjádřil pochyby o tom, že NATO a USA jsou připraveny a schopny užít veškeré prostředky na obranu Francie v případě vypuknutí evropského konfliktu. V konečném důsledku bylo jeho rozhodnutí jen vyvrcholením jeho dlouholetého nesouhlasu s americkou hegemonickou politikou v NATO a taky toho, že se USA stavěly negativně k vývoji francouzského nukleárního programu. De Gaulle neměl v úmyslu úplné odloučení Francie od vojenských složek NATO, chtěl pouze vojenskou autonomii Francie, tzn. zejména rozhodovací nezávislost. Omezení se týkalo hlavně té části vojenské oblasti, která byla spojena s využitím francouzského teritoria. Francie se také automaticky neúčastnila ozbrojených aktivit NATO,

pokud to neschválila francouzská vláda.⁴⁷ Na tiskové konferenci v roce 1966 de Gaulle vysvětlil, že „na základě vnitřního i vnějšího vývoje, který se odehrává na Východě, se Západ již více nemusí cítit ohrožen tak, jako dříve, když byl v Evropě zaveden americký protektorát pod zástěrkou NATO. Francie tedy již neposkytne USA své síly, své teritorium apod., aby ho mohli Američané využívat a zneužívat. Francie, která je také mocností s atomovými zbraněmi, musí převzít svou vlastní politickou zodpovědnost a strategii s tím spojenou.“⁴⁸ Heslem „nezávislost je znakem existence“ se řídila i rozhodnutí de Gaullovy zahraniční politiky. Jako příklad může posloužit právě stažení francouzských ozbrojených složek z NATO v roce 1966. De Gaulle se tehdy vyjádřil takto: „...Jedná se o obnovení normálního stavu svrchovanosti, ve kterém to, co je francouzské, to znamená země, obloha, moře a její síly i každý cizí element, který se nachází ve Francii, bude podřízen jen francouzské autoritě.“⁴⁹

V první fázi de Gaulle dokonce chtěl vytvořit bilaterální dohody namísto těch multilaterálních z roku 1949. Poté se rozhodl od tohoto záměru opustit a slíbil, že se dohod jako takových nedotkne. Nicméně jeho rozhodnutí bude namířeno proti Alianci a její organizaci. Dne 21. února 1966 oznámil jménem Francie, že „ta je připravena znovu nabýt svoji přirozenou suverenitu. Neznamená to přerušování vazeb na NATO, jen jejich nezbytnou úpravu.“ Nikdo si však nemyslel, že de Gaulle bude chtít vše udělat co nejrychleji a najednou.⁵⁰ De Gaullovo rozhodnutí mělo za následek stažení dvou hlavních velitelství NATO z francouzského území: Vrchního velitelství spojeneckých sil v Evropě (SHAPE - Supreme Headquarters Allied Powers Europe) z Rocquencourt a úřadu Vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě (SACEUR - Supreme Allied Commander Europe) z Fontainebleau.⁵¹

Stažení francouzských vojáků z integrovaného velení Aliance bylo jen důsledkem dlouholetých odlišných názorů na mezinárodní strategii NATO mezi de Gaullem a členy toho velení.⁵² Toto stažení mělo za následek i zrušení francouzského příspěvku na infrastrukturu NATO.⁵³ Odchod Francie

⁴⁷ Penez 1997: 155

⁴⁸ INA 1966

⁴⁹ Vernant, 1970: 622

⁵⁰ NATO (nedatováno): 5

⁵¹ NATO (nedatováno): 8

⁵² Schütze 1966: 113

⁵³ Natoaktual (nedatováno)

z ozbrojených složek NATO nebyl pouze důsledkem de Gaullova antiamerikanismu, ani jeho příklonu k SSSR, jak se mnozí domnívali, ale byl to důsledek jeho dlouhodobé nespokojenosti s vedením Aliance i jeho ambicí znovu navrátit Francii její dřívější nezávislost a význam na mezinárodní scéně.⁵⁴

Francouzské stažení z ozbrojených složek NATO sledovalo několik cílů. Francie chtěla uskutečnit radikální reformu NATO do roku 1969. Ostatní členové NATO byli spíše pro zachování status quo, zatímco Francie se několik let snažila přimět organizaci k nějaké změně, ovšem bez výsledku. De Gaulle usiloval o dosažení změn uvnitř NATO, o ukončení americké hegemonie v ní a o nasměrování strategie a cílů NATO více k evropským zájmům. Avšak američtí spojenci viděli v těchto požadavcích de Gaulla spíše snahu generála vytvořit svou vlastní organizaci s cílem skrývat své skutečné zájmy za požadavky na reformu NATO. De Gaulle se neztotožňoval s cíli americké zahraniční politiky a odmítal americké války ve světě. Kritizoval také to, že NATO podporuje rozdělení světa na dva póly, a zdůrazňoval, že SSSR již není takovou hrozbou, jakou býval. I ostatní tehdejší francouzští politici věřili, že se mezinárodní situace změnila natolik, že je možné ukončit politické rozdělení Evropy.⁵⁵ Ostatní členské země NATO se k francouzskému rozhodnutí stavěly spíše negativně, nejvíce se dopadů tohoto aktu obávaly USA. Naopak Sovětský svaz to přivítal, v de Gaullově rozhodnutí viděl oslabení mezinárodní politiky NATO, a tedy i USA, ale také protiváhu SRN, která byla stále na vzestupu.⁵⁶ Kritika de Gaullova rozhodnutí ze strany ostatních členských zemí NATO se týkala i způsobu oznámení vystoupení Francie z ozbrojených struktur NATO a toho, že na své plány nikoho neupozornil. Další kritika se pak týkala toho, že Francie svým stažením porušila smlouvu z roku 1949. Francie na to reagovala konstatováním, že je třeba rozlišovat mezi integrací, a tedy organizací, a mezi Aliancí. Francie nebyla proti Alianci, ale proti její organizaci. De Gaulle byl obviněn také z ukvapeného jednání. Chtěl však tento krok učinit, dokud byl u

⁵⁴ NATO (nedatováno): 1

⁵⁵ NATO (nedatováno): 9-10

⁵⁶ Penez 1997: 155

moci, protože se obával, že jeho následovníci by tolik odvahy vzepřít se USA již neměli.⁵⁷

I Michel Debré, který byl v té době ministrem financí, vyjádřil de Gaullovu rozhodnutí podporu. „Je třeba zbavit se amerických vojáků, kteří mohou ve Francii zůstat nekonečně dlouho, a tím z ní udělat okupovanou zemi. Je třeba ukončit absurdní integraci, k níž v NATO dochází a která vede k tomu, že naše armáda a tím i obrana jsou pod americkým poručnictvím. Je třeba, aby si Američané uvědomili, že státy západní Evropy je nebudou vždy slepě následovat.“ USA nepřikládaly gaullistické politice význam, domnívaly se, že nic netrvá věčně a že de Gaulle bude v dohledné době nahrazen jiným státníkem, který bude jednat rozumněji a bude mít k NATO kladnější vztah. Jak hluboce se však mylily.⁵⁸

V roce 1967 de Gaulle ve svém projevu jen dále potvrdil a zdůvodnil vojenský rozchod Francie s NATO. „Francie se svým vystoupením z vojenských složek NATO osvobodila od poddanství. Francie nebude na ničí straně v případném konfliktu mezi oběma bloky a bude hrát pouze svou vlastní roli. Je osvobozena od povinností zakročovat v konfliktech, které nejsou její a které ani nechtěla. Mnohokrát ve svém projevu zdůrazňuje ve vztahu k Francii slovo *nezávislost* a její roli na mezinárodní scéně. Aby země mohla být nezávislá, potřebuje pokrok, a to zejména v oblasti moderní armády. Francie ve všech aspektech, nejen v těch vojenských, jde jen svou vlastní cestou, za všech okolností by měla věřit jen sama sobě a mít vlastní názor na konflikty probíhající ve světě i na konstrukci ES, které by mělo být pouze evropské.“⁵⁹

Od roku 1966 tak de Gaulle uplatňoval k Alianci dva přístupy: solidaritu a nezávislost. V tomto kurzu pak po de Gaullově odchodu z funkce roku 1969 pokračovali i další francouzští prezidenti.⁶⁰ Francie i nadále zůstala členem NATO, vystoupila však z jejího Výboru pro obranné plánování a ze Skupiny pro jaderné plánování.⁶¹

⁵⁷ NATO (nedatováno): 11-12

⁵⁸ Dargent 2006

⁵⁹ INA 1967

⁶⁰ Penez 1997: 155

⁶¹ La vie Publique 2011

Charles de Gaulle se po převzetí úřadu prezidenta Francouzské republiky několikrát snažil prosadit reformy uvnitř Aliance. Jak již bylo výše zmíněno, jeho rozhodnutí o vystoupení Francie z vojenských struktur NATO nebylo neuváženým a zbrklým jednáním. Jeho předchozí kritika a žádosti o reformu NATO mohly spojence před generálovým následným postupem varovat. Jako další signál budoucího vývoje vztahů s NATO mohl posloužit vývoj francouzských atomových zbraní a také to, že de Gaulle postupně začal francouzské síly (konkrétně Středomořskou flotilu) z NATO stahovat již v roce 1959. V roce 1962 pak Francie z NATO stáhla i svou Atlantickou flotilu a odmítla ji dát k dispozici v případě vypuknutí války.⁶² Dalším faktorem v této záležitosti byla de Gaullova silná osobnost, kterou nebylo možno brát na lehkou váhu – byl to politik, který stojí za svými slovy a je schopen pro Francii udělat vše, co je v jeho kompetenci. Vše tedy nasvědčovalo tomu, že se něco podobného může, ba spíše musí stát. De Gaullovo jednání sice bylo unilaterální a bez spojenecké konzultace, nicméně na základě zkušeností s jeho osmiletým působením ve funkci prezidenta Francie se s tím dalo počítat. Každý de Gaullovu osobnost a rozhodnost znal a spolu s výše uvedenými okolnostmi museli tehdejší státníci předpokládat, že nejenže je de Gaulle něčeho takového schopen, ale vše nasvědčovalo tomu, že to dlouho připravoval jako variantu pro případ, že nebude vyhověno jeho požadavkům na rovnoprávnější pozici Francie v rámci NATO. Kdyby de Gaulle uskutečnil takovýto čin již při svém příchodu do úřadu roku 1958, mohlo by se to jevit jako překvapivé. De Gaulle varoval, upozorňoval, kritizoval, ale nikdo ho vážně neposlouchal. Až si byl jistý, že má dostatečně silné politické zázemí ve Francii, že Francie pokročila v budování své armády i obrany v podobě atomových zbraní a její existence již není závislá na někom jiném, pak si mohl dovolit udělat tento důležitý krok, tj. vystoupit z organizace zajišťující kolektivní bezpečnost. S vývojem mezinárodní situace, kdy pro Francii již nebylo tak výhodné úzce spolupracovat s Američany, de Gaulle hledal pro svou zemi rovnováhu moci mezi dvěma bloky. NATO bylo pro de Gaulle produktem studené války, kterou chtěl ukončit, neboť v takovémto uspořádání nebylo pro Francii v mezinárodních vztazích patřičné místo. Na druhé straně si nechtěl znepřátelit ani USA. Proto zůstal členem-nečlenem a

⁶² Natoaktual (nedatováno)

hledal rovnováhu mezi oběma bloky. V podstatě by se dalo říct, že udělal NATO službu - protože spolu se stažením ze spojeneckých vojenských struktur ztratila Francie i právo účasti na rozhodování o vojenských otázkách, Aliance se tak zbavila potenciálně problémového člena, jak se ukázalo na evropské scéně. V případě konfliktu mohly být USA klidnější, že nikdo (Francie) nebude vetovat jejich snahy o nezbytnou ratifikaci vojenské aktivity všemi členy.

De Gaulle tedy reagoval na mezinárodní situaci a hledal důstojné místo pro svou zemi na mezinárodní scéně. Prosazoval především národní zájem Francie, její přežití a nechal si v podstatě určitá zadní vrátka pro případ konfliktu mezi oběma bipolárními mocnostmi. Vyvažoval svou zahraniční politiku mezi oběma bloky. Když se mu nepodařilo najít rovnocenné místo v NATO, hledal cestu jinde. De Gaulle jednal chytře - nejenže vydobyl vojenskou nezávislost a autonomii Francie, zároveň zůstal i nadále politickým členem NATO. Dokázal tedy deklarovat samostatnou francouzskou politiku, ale také si ponechal zadní vrátka v podobě členství-nečlenství v NATO.

2.3 Stručný historický vývoj vztahů Francie a NATO do roku 1989 z hlediska přístupu francouzských prezidentů

Zahraniční politika prezidentů, kteří zastávali úřad po de Gaullovi, nebude popisována a hodnocena v obecné rovině, ale bude se věnovat pouze problematice ve vztahu k NATO. Jiné zahraničně-politické činy těchto prezidentů tedy nebudou záměrně brány v úvahu. Prezidenti, kteří zde jsou zmíněni, tedy v období během studené války, jsou reflektováni jen stručně, aby bylo poukázáno na kontinuitu a dodržování gaullistické zahraniční politiky. Hlavní linie, tedy období po konci studené války, bude rozebráno v následující kapitole.

De Gaullov odkaz zůstal zachován i po jeho odchodu z prezidentské funkce. Mnozí však pochybovali, jestli může gaullismus jako takový přežít svého tvůrce. Vhodným následovníkem, oblíbeným u lidí a zastáncem gaullistické linie, byl George Pompidou. Ten se také v roce 1969 stal prezidentem a byl jím až do své smrti roku 1974. Pompidou navazoval v zahraniční politice na gaullistickou tradici, nicméně jeho projevy a jednání byly v porovnání s těmi de Gaullovými

méně teatrální a konfliktní. Pompidou neměl v úmyslu měnit de Gaullovu linii, co se týče vztahů s oběma supermocnostmi a s NATO a potvrdil pokračování francouzského jaderného programu, který zemi zajišťoval nezávislost.⁶³ Valéry Giscard d'Estaing (1974-1981), první ne-gaullistický prezident po smrti de Gaulla, byl centristickým politikem. Je považován za nejméně gaullistického prezidenta Francie, dokonce výrazněji než socialista Mitterrand. Jeho prezidentské období je charakteristické sblížením Francie s USA. Prezident d'Estaing také zpochybnil jaderné síly a byl kritikem prvního užití síly v případě konfliktu. Mnohými byl proto kritizován, bylo mu vytýkáno, že staví Francii do pozice slabého hráče mezinárodní scény.⁶⁴ V 70. letech 20. století Valéry Giscard d'Estaing uplatňoval politiku sblížení s USA v reakci na změnu v mezinárodních vztazích. Francie se obávala, že sovětské vojenské kapacity rostou a že NATO jako protiváha je velmi oslabena. Snažil se proto zvýšit vojenské schopnosti Francie, neboť v té době byla společná evropská obrana pouze hypotetickou záležitostí.⁶⁵ Prezident d'Estaing se sice držel gaullistického nastavení ve vztazích k NATO, sám však nebyl tím tvrdým realistou, jakým býval de Gaulle. To však neznamená, že by neměl ambice. Praktikoval politiku přátelství a globalismu, vše bylo podle něj globálně propojeno. Jeho filosofie byla taková, že je lepší být přítel s každým. Jeho obranná politika úplně nevybočila z gaullistické linie, byla však umírněnější. Sám d'Estaing prohlásil, že „Francie je členem Aliance, nicméně musí zajistit svou vlastní nezávislou obranu.“⁶⁶

V hlavních rysech gaullistické linie pokračoval i jediný levicový prezident páté republiky François Mitterrand (1981-1995) – kladl důraz na nezávislost v zahraniční politice, autonomii francouzské obrany a také udržování jaderných sil jako formy deterence. Nadále byla také dodržována „nedotknutelnost“ francouzského území a neochota předem se zavázat k obraně západní Evropy.⁶⁷ Mitterrand v podstatě pokračoval v gaullistické politice ve vztahu k NATO. Chtěl, aby se Američané drželi v dohodnutých geografických mezích, a ne aby se přemísťovali, jak se jim zlíbí. Mitterrandova politika byla realizována

⁶³ Berstein, Rioux 2000: 4-25

⁶⁴ Van Harpen 2004:72-73

⁶⁵ Penez 1997: 155

⁶⁶ Hargrove 1986: 118-122

⁶⁷ Menon 1995b: 19

ve smyslu solidarity se spojenci, ale jen do určitých mezí. V žádném případě nechtěl naznačit ani kousek podřadné či podřízené pozice. V roce 1983 se Mitterrand ocitl v konfliktu s NATO, který se týkal přistoupení Japonska, v roce 1986 zakázal přelet amerických vojenských letounů nad územím Francie při útocích na Libyi.⁶⁸ Mitterrand po svém příchodu do funkce v roce 1981 prohlásil podobně jako de Gaulle: „....Francie musí především spoléhat jen sama na sebe.“ Touto větou potvrdil gaullistický kurz francouzské zahraniční politiky. Dle tradice tedy byl ochoten potvrdit věrnost NATO, zároveň však zdůrazňoval nezávislost na Spojených státech. Přestože jeho hlavní zahraničně-politická linie vedla v de Gaullových stopách, chtěl této politice vtisknout něco osobitého. Jeho zahraniční politika má tedy v sobě více prvků idealismu. De Gaulle jednal jen ve jménu Francie a dle konceptu národního státu, Mitterrand chtěl jít dál. Vzal si za úkol obhájit socialismus ve světovém kontextu.⁶⁹ Gaullistická obranná politika nebyla orientována ideologicky. Francouzští lídři se vždy řídili realistickým pohledem na mezinárodní vztahy a koncipovali svou zahraniční politiku s ohledem na anarchistické uspořádání mezinárodního systému. Prosazování národní nezávislosti bylo tedy přirozeným stylem a spoléhání se na pomoc druhých bylo něco nemyslitelného. Francie navíc byla kritikem bipolárního uspořádání a chtěla se taky stát mocností s vlivem na mezinárodní vztahy. De Gaulle vymohl Francii speciální postavení mezi svými spojenci. Spojenci navíc věřili, že v případě ozbrojeného konfliktu by Francie zasáhla. Mohli se také spolehnout na její nukleární arzenál, který by posloužil v případě deterence. Takto tedy probíhalo určité soužití a tolerance mezi Francií a ostatními členy NATO.⁷⁰ Přes všechny rozdílné názory na strukturu NATO byla Francie nepostradatelným spojencem NATO během studené války. Francouzský jaderný potenciál byl chápán jako určitá výhoda i proti potenciálnímu útoku SSSR.⁷¹ Francie se ocitla mimo vojenské struktury organizace, na kterou spoléhala při své obraně. NATO pro tyto účely mělo i rozmístěno několik vojsk na území Evropy, což se paradoxně Francii také nelíbilo.⁷²

⁶⁸ Chaux 2008

⁶⁹ Moisi 1995: 849-850

⁷⁰ Menon 1995b: 20

⁷¹ Andréani 1998: 79

⁷² Pickles 1975: 225

De Gaullovo rozhodnutí položilo precedens na mnoho let zahraniční politiky Francie. Jeho následovníci se neodvažovali tento směr měnit a jak je patrné, nezáleželo ani na jejich ideologickém přesvědčení. De Gaullova tradice byla nadřazenější. I když se styl francouzských prezidentů v mnohém lišil, hlavní linii si uchoval. V době studené války se tedy přes veškeré kritiky de Gaullova stylu v zahraniční politice nikdo neodvážil tento zavedený směr měnit. Francie se díky de Gaullovi znovu navrátila mezi velmoci, jak si přál.

3. Období francouzských prezidentů od konce studené války do současnosti

3. 1 Zahraniční politika F. Mitterranda vůči NATO (1989-1994)

Od roku 1966 měla Francie s NATO zvláštní partnerství, které v sobě zahrnovalo prvky solidarity se Západem a zároveň určitý odstup ve vojenské spolupráci. S nástupem Mitterranda k moci zaznamenaly vztahy mezi Francií a NATO mírné zlepšení.⁷³ Když byl Mitterrand zvolen prezidentem Francouzské republiky, mnozí očekávali změny v řízení zahraniční a obranné politiky. Tato očekávání byla spojena s představou, že nová, socialistická administrativa se bude více soustředit na konvenční síly. Socialistická strana se stavěla spíše negativně k jednomu z dosavadních základních pilířů francouzské nezávislosti – masivnímu obchodování se zbraněmi a jejich prodeji do velké řady zemí světa, s čímž byl spojen vliv na výrobce těchto zbraní. Nicméně klíčové linie gaullistického směru v zahraniční a obranné politice byly zastávány širokým politickým spektrem.⁷⁴ V 70. letech 20. století ty politické síly, které byly proti de Gaullovu rozhodnutí v obranné a zahraniční politice, obrátily a začaly tento kurz podporovat. Socialisté i komunisté vyjadřovali podporu nukleárnímu programu. Rozpory se objevily opět až s nástupem Mitterranda do funkce prezidenta - projevoval se určitý nesouhlas s vedením jeho obranné politiky v oblasti jejího financování, strategického plánování a nukleárního programu.⁷⁵

Ve francouzské politice vůči NATO panovala v postoji francouzských prezidentů od dob de Gaulla kontinuita téměř ve všech směrech. Po konci studené války bylo však nutno přehodnotit vojenskou strategii. Jaderné síly už nebyly tím prvořadým a armáda se musela adaptovat na konvenční síly, kde byl důraz kladen na rychlou akci.⁷⁶ Mitterrand se ztotožňoval s de Gaullovou koncepcí francouzské zahraniční politiky kladoucí důraz na specifickou roli Francie ve světě. Přesto chtěl přijít s něčím novým. De Gaulle spatřoval svět v klasickém pojetí národních států, Mitterrandův styl se jevil idealističtější až mesianický. De Gaulle se staral především o budoucnost Francie, zatímco Mitterrand dbal i o

⁷³ Andréani 1998: 77

⁷⁴ Menon 1995a: 283

⁷⁵ Tamtéž: 287

⁷⁶ Hoffmann 2000: 308-309

budoucnost socialismu, který chtěl rehabilitovat. Tato snaha se však projevovala spíše rétoricky, než že by měla reálný dopad. Jeho zahraniční politika spočívala na třech pilířích: uzavřenost vůči Sovětskému svazu, odhodlání vybudovat sjednocenou Evropu a štedrost vůči třetímu světu. První dva dodržoval, v tom třetí pokulhával.⁷⁷ De Gaulle se rozhodl vést vysokou politiku, přestože (nebo právě proto) Francie již nebyla velmocí. Chtěl být přítomen ve všech oblastech, ale hlavně chtěl být aktivní v bývalých francouzských koloniích. Tato politika byla po konci studené války mnohem obtížněji proveditelná, řada bývalých kolonií se osamostatnila, vliv Francie slábl.⁷⁸

Změna mezinárodního klimatu a zánik přímé hrozby ze strany SSSR po konci studené války měly dopad i na francouzskou obrannou politiku. Francii po dobu studené války zajišťovaly nezávislost jaderné zbraně. Po konci studené války však tyto zbraně ztrácely na významu a prezident Mitterrand v té době deklaroval, že by už zbraně tohoto typu nepoužil. Přestože Mitterrand měl určitou snahu se NATO více přiblížit, stále Američanům a jejich motivům nevěřil a i nadále se k NATO stavěl se značnou mírou nedůvěry. Obával se, že by NATO mohlo rozšířit svůj politický vliv i na státy východní Evropy. Napětí mezi Francií a NATO zvyšoval také zájem Francie o rozvinutí evropské spolupráce na poli obrany a rovněž to, že Francie nebyla ochotna podílet se na transformaci NATO. Často byla obviňována, že chce vytlačit Američany z Evropy a že není schopna nabídnout přiměřenou alternativu. Proto i konec studené války přinesl institucionální změny a vývoj také v rámci NATO. Zatímco neúčast Francie ve vojenských složkách NATO během studené války pro ni nebyla přílišným handicapem, po jejím konci se role Francie v Evropě začala stále více marginalizovat – to ohrožovalo i její vliv při budování evropských obranných institucí. Francie se najednou ocitla v pozici, kdy nemohla ovlivňovat rozhodnutí, která se v NATO vytvářela a s nimiž většinou nesouhlasila (např. vytvoření Sil rychlé reakce v rámci NATO v roce 1991).⁷⁹

Francie se stavěla po konci studené války proti politizaci NATO, kterou vnímala jako čistě vojenskou organizaci, a chtěla, aby ostatní události byly přenechány

⁷⁷ Moisi 1995: 850

⁷⁸ Hoffmann 2000: 310

⁷⁹ Menon 1995a: 285-286

Evropě či Západoevropské unii jako budoucímu vojenskému tělesu mimo NATO. Jen neochotně tedy přijala vytvoření Severoatlantické rady pro spolupráci (North Atlantic Cooperation Council - NACC) k rozšíření NATO či k řešení otázek působení NATO v oblastech, které nebyly přímo spojeny s článkem 5.⁸⁰

Mitterrand byl schopen udělat velký pokrok směrem k evropské obraně, pokračoval v uplatňování idejí prosazovaných de Gaullem a zároveň se snažil nezneprátelit si USA. V roce 1993 bylo dokonce dohodnuto, že v případě krize mohou být francouzské krizové jednotky umístěny pod operační velitelství NATO. To byl velký pokrok, neboť předtím mohly být francouzské jednotky umístěny jen pod operační kontrolu, která se týkala pouze některých misí.⁸¹ Američané se stavěli negativně k vytvoření evropské obranné spolupráce tak, jak to navrhovala Francie. Nedůvěra tedy přetrvávala na obou stranách. Napětí se vyostřilo s vytvořením Rapid Reaction Force roku 1991, kdy Francie obvinila NATO z příliš anglosaské strategie. Přestože se nabízela vhodná doba pro změny ve francouzském postoji k NATO, francouzští státníci se až slepě drželi gaullistického odkazu a sabotovali všechny pokusy o přiblížení a reformu.⁸² Francie po konci studené války musela redefinovat svůj vztah k NATO. Svou dobrou vůli ukázala až v roce 1993, kdy se připojila k Vojenskému výboru. Její zástupci však Výbor opustili, když se začalo jednat o vojenských strukturách Aliance. Úplné reintegrace v tomto Výboru se Francie dočkala až v roce 1995, kdy se její ministři obrany a zahraničí účastnili dalších jednání na těchto ministerských úrovních.⁸³ Vláda Edouarda Balladura byla ve vztahu k přibližování se k NATO aktivnější než kterákoliv dosavadní francouzská vláda. Přijala jakýsi kompromis mezi gaullistickou koncepcí národní nezávislosti v oblasti obranné a zahraniční politiky a nutností nové spolupráce se spojenci v rámci Aliance, což byl další posun. Když se blížily prezidentské volby roku 1995, rostl i politický tlak ohledně problematiky vztahů s NATO. Právce se v duchu de Gaullovy tradice stavěla vůči jakýmkoliv větším reformám ve vztahu

⁸⁰ Ehrhart 2000:14

⁸¹ Van Harpen 2004: 74

⁸² Menon 1995b: 22-25

⁸³ Howorth 2002: 1005

k NATO negativně, určité váhání vůči změně vztahů se spojenci a odklonění se od gaullistické koncepce bylo patrné i na straně levice⁸⁴.

V Mitterrandových očích bylo NATO příliš vojensky zaměřené a méně řešilo politické problémy, které se týkaly například znovunabytí evropské rovnováhy v rámci NATO. Po celé své funkční období byl Mitterrand věrným spojencem NATO, ale spojencem kritickým, náročným a odmítajícím americkou hegemonii. Může být považován za atlanticistu, nicméně takového, který vždy na první místo staví především suverenitu a zájmy Francie.⁸⁵ Dle interpretace ústavy páté republiky Mitterrand sám často opakoval, že má na starosti záležitosti vnější i vnitřní bezpečnosti Francie.⁸⁶ Mitterrand zastával podobný přístup k NATO jako de Gaulle, co se týče podřízenosti jeho členů vůči USA a určitých limitů francouzské angažovanosti. NATO by nemělo přesahovat svůj geografický rámeček (tj. mělo by především hájit bezpečnost Evropy) a angažovat se dle přání Američanů. To byly pro Mitterranda dvě klíčové podmínky, které bránily plnému francouzskému začlenění do této organizace. Chtěl mít záruky, že se Francie bude moci svobodně rozhodnout, a hájit tak své národní zájmy.⁸⁷ V Evropském společenství (ES) viděl Mitterrand možnost vyrovnat americký vliv ve světě. Po celé své funkční období, ale už i v době předtím, se profiloval jako zastávce sjednocené Evropy bez amerického vlivu. Rozhodně tedy vystupoval proti tomu, aby i v rámci ES měla Amerika hegemonní postavení.⁸⁸ Na počátku 90. let nebyla Francie ochotna učinit úplný krok směrem k reintegraci do NATO, přestože zde byla patrná připravenost k jednání ze strany Američanů. Pozice obou zemí se vyznačovala spíše pragmatismem než názorovým sblížením. Francie ještě nebyla připravena výrazně změnit svoji zahraniční a obrannou politiku, Mitterrand se tehdy zajímal především o projekt společné evropské obrany než o reformu NATO.⁸⁹

⁸⁴ Menon 1995b: 32-33

⁸⁵ Chaux 2008

⁸⁶ Cohen 1989: 495

⁸⁷ Chaux 2008

⁸⁸ Tamtéž 2008

⁸⁹ Lasserre 2009

3.1.1. Aktivita Francie ve vztazích k NATO za vlády prezidenta Mitterranda

Počáteční impulz k návratu Francie do vojenských struktur NATO započal již F. Mitterrand. Od počátku 90. let se vzdálenost mezi Francií a NATO, kterou nastavil de Gaulle, významně zmenšila. Zlom přišel s konfliktem v Bosně na počátku 90. let, kdy se Francie poprvé účastnila operace NATO, konkrétně operace *Společné úsilí* (Joint Endeavour). Mitterrand tedy měl snahu participovat ve vojenských strukturách NATO, neboť, jak se vyjádřil, „pro Francii není výhodné, že se účastní svými vojenskými silami, aniž by byla schopna ovlivňovat jejich strategické nasazení a plánování.“ Podobně se vyjádřil i Frédéric Bozo (odborník na vztahy Francie - NATO): „Bylo by absurdní nepodílet se na rozhodování a nebýt v integrovaných složkách NATO, když jsme uprostřed války.“⁹⁰ Mitterrand dlouho zastával integritu Jugoslávie a váhal se souhlasem s intervencí sil NATO, která by přesahovala humanitární akci.⁹¹ Nicméně pokračující konflikt na Balkáně umožnil Francii rozšířit svou spolupráci s NATO. Tato kooperace se projevila například tím, že zatímco dříve námořní síly NATO a ZEU operovaly v Jaderském moři odděleně, v roce 1993 se spojily pod kontrolu integrovaných vojenských struktur NATO a pod politickou autoritu Rady NATO a ZEU. Francie také spojila své vojenské jednotky v Jugoslávii s integrovanými vojenskými strukturami NATO a napojila je přímo na SHAPE (Vrchní velitelství ozbrojených sil NATO v Evropě - Supreme Headquarters Allied Powers Europe). Aby se vyřešily potíže s dvojím velením operací v Bosně, účastnila se Francie operace *Joint Endeavour* pod vedením NATO.⁹² Francie za vlády F. Mitterranda zvýšila svou roli v peacekeepingových operacích a uznala, že NATO vlastní odpovídající kapacity k jejich provádění. Na druhé straně se však stavěla skepticky k tomu, že by NATO takovýmto operacím mělo i velet, a raději jako orgán vykonávající tuto roli podporovala OSN.⁹³

⁹⁰ Lasserre 2009

⁹¹ Hoffmann 2000: 315

⁹² Ehrhart 2000: 19-20

⁹³ Menon 1995b: 27

3.1.2. Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za prezidenta F. Mitterranda

Na vztahy Francie - NATO po konci studené války měla změna mezinárodního klimatu výrazný vliv. De Gaullovi na integraci Francie ve vojenských strukturách NATO během studené války primárně vadilo to, že by Francie jako plnoprávný člen NATO musela v případě vyhrocení konfliktu mezi oběma mocnostmi formujícího se bipolárního světa (USA a Sovětským svazem) intervenovat po boku Američanů proti Sovětskému svazu. Aby hájil francouzské zájmy, odmítal riskovat tuto potenciální angažovanost v konfliktu mezi dvěma „obry“, a to tím spíše, že se Francie nacházela geograficky blízko sovětské sféry vlivu. S koncem studené války však již taková hrozba pominula. Mitterrand reagoval na tuto změnu mezinárodního klimatu tím, že vyjádřil určitou snahu přiblížit se NATO, přičemž současně doufal v jeho transformaci. Vzhledem ke snaze hájit i nadále zájmy Francie, zachovat její *grandeur*, její nezávislost, jadernou autonomii, vše, za co de Gaulle a jiní bojovali, nebylo však toto přibližování vůbec jednoduché. Mitterrand, ač levicový politik, zastával v zahraniční a obranné politice hlavní gaullistickou linii, a proto jeho požadavky vůči USA nemohly být snadno přijaty. Svou autoritu v zahraniční a obranné politice musel navíc v souvislosti se dvěma kohabitacemi, jimž čelil, neustále dokazovat i na vnitropolitické scéně, nemohl si dovolit být slabý či přizpůsobivý, ve vztazích s mocnostmi jako USA už vůbec ne. Začal si však uvědomovat, že Francie nemůže plnohodnotně reagovat a tvořit strategie, neboť nebyla plnohodnotným členem NATO a jeho příslušných rozhodovacích komisí. Přestože i nadále byla kritikem NATO a vedení jeho operací, mohla tím změnit jen velmi málo. Francouzská role byla oslabena, a to o to víc, že si Mitterrand uvědomoval, že ani Francie, ba ani Evropa není stále schopna čelit potenciálním krizím ani na vlastním kontinentu. Aby však neklesl francouzský význam ve světě jako země schopné bojového nasazení a jakéhosi strategického velení, i když v rámci mezinárodních jednotek, dal Mitterrand souhlas k francouzské účasti v rámci vojenských jednotek NATO, přestože se i nadále vyhýbal plné integraci. Mitterrand jako zastávce evropské obranné politiky doufal, že při jejím naplnění bude Evropa schopna řešit krize a bránit se sama, bez pomoci Američanů. V této entitě by měla Francie rovnocenné, ba i dokonce dominantní postavení,

což bylo pro něho důležité. Nemohl Francii, která se léta těšila zvláštnímu postavení mezi členy NATO, nechat jen tak se reintegrovat, i když si byl vědom z toho plynoucích narůstajících nevýhod. Francie se nesměla oficiálně stylizovat do role podřízeného člena v rámci NATO a měla být natolik důležitá, že byla schopna prosadit své požadavky i bez reintegrace do vojenských struktur. Už jen z jakési hrdosti a pozice autority francouzského prezidenta nemohl Mitterrand tento krok učinit snadno, v jeho politice je patrný převládající realismus.

3.2 Zahraniční politika J. Chiraka vůči NATO (1995-2007)

Jacques Chirac považoval sám sebe za dědice gaullismu. Jeho politika se však vyznačovala spíše nestálostí a velkým spoléháním se na veřejné mínění.⁹⁴ Jacques Chirac ve své politice k NATO pokračoval v kurzu nastaveném jeho předchůdci. V jeho vztahu k NATO se nejedná o revoluční, ale o postupnou a realistickou změnu. Reagoval tak také na změny, které přinesl konec studené války a nutnost transformace strategické oblasti zahraniční politiky. Jedna z oblastí, která vyžadovala transformaci, byl francouzský jaderný arzenál. Aby Chirac uchoval tuto bezpečnostní složku své země, aniž by se izoloval či marginalizoval, angažoval se jak v redukci tohoto arzenálu, tak zároveň v jeho soustředění. Nostalgie z francouzské nezávislosti musela ustoupit nově nastupující realitě. Francie se po několik desetiletí izolovala od strategických rozhodnutí NATO.⁹⁵ Strategie postupného přibližování se k NATO se zdála nejvhodnější. Kompletní integrace by znamenala konec snah o redukci amerického vlivu a byla by tudíž kontraproduktivní. Zato postupné přibližování dávalo možnost vzniku autonomních evropských obranných kapacit a zároveň umožňovalo uchování francouzské nezávislosti ve vztahu k vojenské integraci v rámci NATO. Chirac se však svým špatným úsudkem, na jehož základě rozpustil Národní shromáždění a umožnil předčasné volby, vystavil socialistické kohabitaci - byl nucen vládnout se socialisty, kteří byli ve svém postoji k NATO

⁹⁴ Van Harpen 2004: 74

⁹⁵ Moisi 1995: 855

kritičtější. Proces přibližování k NATO byl tak v roce 1997 i zásluhou socialistů zpomalen.⁹⁶

V prosinci 1995 na ministerské konferenci Atlantické rady v Bruselu učinila Francie první významný krok a oznámila návrat náčelníka vojenského štábu do Vojenského výboru NATO a rovněž návrat svého ministra obrany do Atlantické rady. Z tohoto aktu je patrné, že Francie byla ochotna se k NATO přibližovat, pokud reformy prováděné uvnitř NATO budou nadále v souladu s jejími zájmy. Tímto významným krokem, kterým se Francie vrátila do jedněch z nejvyšších postů v rámci vojenských struktur NATO, poskytla zároveň 6000 mužů v rámci IFOR v Bosně. I když tento krok znamenal posun vpřed, nikdo nepředpokládal, že by Francie šla ještě dál a zcela se integrovala.⁹⁷ Objevily se kritiky Chirakova rozhodnutí o návratu francouzských úředníků do Vojenského výboru NATO s tím, že Chirac nedostal od USA dostatečné záruky ohledně opravdové autonomie pro Evropu v rámci NATO. Podle kritiků měl Chirac s uvedeným rozhodnutím počkat a ujistit se o vstřícné reakci na ně.⁹⁸ Pokus Chiraca o francouzskou reintegraci, který začal hned po jeho nástupu do funkce roku 1995, byl však po dvou letech zmařen. USA nepřistoupily na francouzské požadavky týkající se především jižního velitelství v Neapoli, které považovaly za příliš strategické.⁹⁹ Chirac, který se po letech absence Francie ve vojenských strukturách domáhal předání velení jižního velitelství, tak nebyl ve svých požadavcích úspěšný. I USA měly v regionu Středomoří své zájmy a několik námořních flotil a nechtěly se jich vzdát kvůli tak nestálému partnerovi jako byla Francie. Chirakova zahraniční politika by se dala v té době charakterizovat jako nestálá a spíše slabá.¹⁰⁰

Jedním z důvodů, který přiměl Francii k postupné reintegraci, bylo docílení určité reformy NATO ve vztahu k evropským silám a jejich velení v roce 1996. Tento akt umožňoval evropským ozbrojeným silám angažovat se v evropských akcích, přičemž si mohly zapůjčit prostředky z NATO. Další reformou byl také příslib poskytnutí větších pravomocí a odpovědnosti evropským velitelům.

⁹⁶ Ehrhart 2000: 16

⁹⁷ Andréani 1998: 87

⁹⁸ Hoffmann 2000: 314

⁹⁹ Lasserre 2009

¹⁰⁰ Van Harpen 2004: 75-76

Francie byla s novými reformami spokojená a přislíbila další spolupráci.¹⁰¹ Dohody z Berlína z roku 1996 měly být nástrojem transformace NATO po konci studené války. Tyto dohody měly mimo jiné více specifikovat postavení a roli evropských členů NATO a měly vytvořit nástroje ke spravedlivější redistribuci úkolů v NATO, aby nejtěžší břemeno stále nenesly Spojené státy americké. Američané věřili, že když dají Evropanům více možností se podílet na řešení vojenských otázek NATO, bude i Francie zvažovat svůj plný návrat. Chirac tuto možnost nevyločil.¹⁰² S dohodami z Berlína ale Francie příliš spokojená nebyla, neboť Francii v podstatě nic neslibovaly. To zkomplikovalo potenciální reintegraci Francie do vojenských struktur NATO. I když se Chirac vyjádřil, že proběhnou-li reformy dobře, je postupná francouzská reintegrace možná. Pro Francii byla i nadále problémovou otázkou dostatečného zastoupení evropských vojenských velitelů ve vysokých pozicích v rámci vojenských struktur. Po pádu Berlínské zdi Američané zredukovali své velitelské posty v Evropě na dvě třetiny, takže případný francouzský návrat by znamenal zvýšení počtu evropských zástupců. Francie proto žádala nejméně jeden post hlavního velitele pro Evropana, který dosud patřil Američanům, což se jí skutečně podařilo - v roce 1996 byl na post velitele pro jižní oblast NATO dosazen Evropan. Byl to také jediný velitelský post, kde Američané byli ochotni udělat ústupek.¹⁰³ Francie měla také ambice získat pozici evropského Vrchního velitele spojeneckých sil pro Evropu (SACEUR – Supreme Allied Commander Europe), který by byl odpovědný za otázky, jež se přímo netýkaly článku 5. Tyto síly působily vedle amerického SACEUR, který měl v rámci NATO na starosti kolektivní bezpečnost. Tento plán však selhal, neboť Evropa již dostala velitelskou pozici v rámci jižního velitelství NATO (AFSOUTH – Allied Forces Southern Europe). Pro Francii měla tato pozice velký význam, neboť tím byl vyrovnán americký vliv. Především se však jednalo o francouzské zájmy v jižním regionu a oblasti Středomoří. Tento francouzský požadavek uznaly a podpořily i ostatní evropské země. Post jižního velitele byl vnímán jako něco, co USA Francii za její postupné přibližování se v rámci Aliance dluží. Kompromis, který vznikl v Berlíně roku 1996, znamenal pro Francii jen začátek. Pro USA

¹⁰¹ Howorth 2002:1005

¹⁰² Sloan 2005: 102

¹⁰³ Andréani 1998: 89

však byl koncem pro další ústupky. V reakci na to se Francie rozhodla zastavit jakéhokoliv další přibližování, nicméně to úplně nevylučovalo možnou bilaterální vojenskou spolupráci s USA.¹⁰⁴

Kosovská krize roku 1999 potvrdila evropskou neschopnost efektivní vojenské akce. Ukázalo se, že Evropa je nadále úplně závislá na USA, a to na jejich logistice i vojenské síle. V reakci na tuto evropskou neschopnost uznaly členské státy EU, že je třeba udělat krok vpřed ve společné evropské obraně.¹⁰⁵ Neúspěšné snahy o přiblížení se k NATO nakonec sehrály roli v tom, že Francie nakonec začala spolupracovat s Velkou Británií na projektu evropské obrany, který vyvrcholil v St. Malo roku 1999.¹⁰⁶

Na počátku roku 2000 byla Francie nejdále v přesvědčování spojenců o nutnosti nastavení rovnováhy mezi USA a Evropou v rámci NATO. Jednalo se o to, že buď budou Evropané i nadále prodlouženou rukou americké světové politiky, či se od této role odpoutají a vytvoří vlastní síly ve vojenské oblasti. Teroristický útok z 11. září 2001 však tyto diskuze zpřetrhal a vrátil struktury Aliance do klasického nastavení z dob jejího vzniku.¹⁰⁷ Chirac byl prvním prezidentem, který navštívil USA po teroristických útocích 2001. Vyjádřil Georgi W. Bushovi svůj soucit a solidaritu, nicméně trval na dvou bodech: aby se americká odvěta pokud možno vyhnula vyprovokování střetu civilizací a aby byla vytvořena promyšlená, efektivní protiúderná strategie beroucí v potaz všechny možné okolnosti a důsledky.¹⁰⁸ Dalším zlom pak představovala válka v Iráku - Evropa se opět v podpoře angažmá USA v této válce rozdělila na tradičně proamerické Brity a protiamerické Francouze.¹⁰⁹

3. 2. 1 Aktivita Francie v NATO za vlády prezidenta Chiraka

Francie se pod Chirakovým prezidentstvím pomalu přibližovala k NATO i ve vojenské oblasti. Nejenže se plně integrovala do Vojenského výboru NATO, který je nejvyšší vojenskou autoritou NATO, ale účastnila se vojenských misí v rámci NATO. Přestože nebyla v té době plně integrovaným členem,

¹⁰⁴ Ehrhart 2000: 22

¹⁰⁵ Van Harpen 2004: 77

¹⁰⁶ Boniface 2007

¹⁰⁷ Howorth 2002: 1014

¹⁰⁸ Tamtéž: 1010

¹⁰⁹ Van Harpen 2004: 78

francouzští vojenští velitelé úzce spolupracovali s vojenskými veliteli NATO, aby dosáhli efektivní koordinace při řešení krizí. V roce 2004 měla Francie zhruba 170 osob na různých velitelských pozicích NATO - pro srovnání Američané jich mají 2805, Němci 2212, Italové 1216 atd.¹¹⁰

Za Chiraka pokračoval také konflikt v bývalé Jugoslávii. Chirac hned po svém zvolení musel na tuto skutečnost reagovat. Již záhy si uvědomil, že sama Francie nemá k vyřešení této krize dostatečné prostředky a kapacity, proto musel projednat případnou vojenskou intervenci s tehdejším americkým prezidentem Billem Clintonem. Chirac uznal, že nejlepším řešením pro zajištění bezpečnosti v regionu bude NATO.¹¹¹ Zatímco Mitterrand měl ambice vytvořit nezávislou evropskou obranu skrze ZEU a bez NATO, Chirac v roce 1995 tento kurz změnil. Evropa nedokázala dostatečně efektivně reagovat na konflikty v bývalé Jugoslávii a Chirac si uvědomil, že jestli má někdy vzniknout společná evropská obrana, musí vzít v úvahu podporu NATO a přehodnotit francouzské vztahy k Alianci. Aby mohl urovnat vztahy s NATO, musel to udělat v rámci dohody s touto organizací a ne jít otevřeně proti USA. Tyto úvahy byly podpořeny i tím, že USA se zpočátku v bosenském konfliktu nechtěly plně angažovat, a Francie se tak začala obávat jejich neangažovanosti více než jejich vměšování a hegemonie v řešení tohoto konfliktu. Chirac tedy vnímal NATO jako překážku, ale zároveň jako nutnost.¹¹²

Do jugoslávského konfliktu chtěl dokonce zapojit i Rusko, které by vytvořilo čtvrtou zónu vlivu vedle USA, Francie a Velké Británie, ale operovalo by nezávisle na NATO. K tomu se samozřejmě USA postavily negativně a naznačily Francii, že Rusko se může účastnit, ale jen v rámci francouzské zóny, nikoli samostatně. Chirac na to reagoval kritikou USA, že stále nejsou ochotny udělat nějaký krok ke změně uvnitř NATO a že i nadále prosazují svou hegemonii.¹¹³

V roce 1999 se Francouzi a Američané znovu potkali na bitevním poli, tentokrát v Kosovu v rámci operace *Spojenecká síla* (Allied Force). Francii se samozřejmě nelíbilo opětné dominantní postavení USA v oblasti vojenské strategie i diplomacie. Na druhé straně uznala technologickou převahu USA i

¹¹⁰ Verluise 2007

¹¹¹ Chirac 2011: 56-60

¹¹² Ehrhart 2000: 15-16

¹¹³ Chirac 2011: 114

problematicnost koherentního taktického vedení války ze strany Evropanů. To umocňovalo absenci společné zahraniční a vojenské politiky EU a nedostatek financí k jejímu provádění. Překážkou v procesu jednomyslnosti tolik potřebné k efektivnímu rozhodování v této oblasti byla i rozdílnost přístupu různých zemí, na jedné straně např. Anglie a její blízké vztahy k USA, naproti tomu Francie, která stále preferovala autonomní Evropu.¹¹⁴ Svou podporu NATO v Kosovu a francouzskou participaci na misích NATO zdůvodňoval Chirac tím, že NATO již není stejnou organizací jako za studené války a že jeho současná mise se od předchozích liší. NATO se nyní zaměřuje spíše na řešení krizí než na vedení války jako takové. Popřel však, že se jedná o pokusy o reintegraci, neboť USA nejsou ochotny podstoupit reorganizaci ve smyslu větší rovnosti členů NATO.¹¹⁵ Po 11. září Francie změnila ohledně požadavků na vyrovnání moci mezi spojenci v rámci NATO strategii. Francouzským cílem už nebylo vytvořit vyrovnané partnerství v rámci NATO, její nová strategie spočívala ve využití své pozice v mezinárodních vztazích jako člena mnoha vlivných světových organizací. Spolupráce ve vojenských oblastech měla i nadále přetrvávat zejména prostřednictvím bilaterální spolupráce.¹¹⁶

V reakci na teroristické útoky z 11. září 2001 spustilo NATO také operaci *Aktivní úsilí* (Active Endeavour), která byla zahájena v rámci článku 5. Tato námořní operace se zaměřuje na monitorování oblasti Středozemního moře a má přispět v boji proti terorismu. Na situaci v Iráku se Francie podílí pouze finančně a nemá na iráckém území své vojsko.¹¹⁷

Francie se od roku 2003 angažuje také v misi ISAF NATO (International Security Assistance Force – Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly) v Afghánistánu, kde má přibližně 4000 vojáků. Dále má Francie v Afghánistánu 150 policistů, kteří zde působí v rámci mise NATO Training Mission - Afghanistan (NTM-A) a podílejí se na výcviku afghánské policie.¹¹⁸

¹¹⁴ Hoffmann 2000: 315

¹¹⁵ Chirac 2011: 113

¹¹⁶ Howorth 2002: 1016

¹¹⁷ France Diplomatie (nedatováno)

¹¹⁸ Représentation Permanente de la France auprès de l'OTAN (nedatováno)

3. 2. 2 Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za prezidenta J. Chiraka

Ani Jacques Chirac nedokázal přimět USA, aby přistoupily na jeho požadavky, které se tradičně zaměřovaly na vyrovnání amerického vlivu v NATO. Chirakovy nároky se zaměřovaly především na získání velitelských pozic v rámci vojenských struktur NATO. Nejprve to byly nároky pro Francii, posléze by se Chirac spokojil i velitelskou pozicí pro Evropana. Chirakova kredibilita a právo na požadavky tohoto druhu byly však značně omezeny právě francouzskou pozicí nepozicí v rámci NATO. Přesto všechno byla Francie důležitým spojencem NATO a opět aktivním účastníkem vojenských misí. Chirac si i nadále uvědomoval význam americké role v evropské obraně, viděl, že Evropa nebyla schopna řešit ani druhou (kosovskou) krizi na svém kontinentu. Aby však Chirac dostal významu své funkce, kdy stále hledal pro Francii místo, které by nepodléhalo hegemonii neevropské země, zahájil s Velkou Británií, a se souhlasem USA, projekt evropské obranné politiky. USA si přesto i nadále mohly být jisty francouzskou loajalitou ve vojenské oblasti, zejména pokud by šlo o bezpečnost Francie a Evropy, potažmo kdyby to zasahovalo do francouzských sfér vlivu. Projekt evropské obranné politiky však byl pro Francii otázkou prestiže a potvrzením francouzské vojenské schopnosti, a tím i pozice země jako rovnocenné mocnosti v mezinárodních vztazích. Dá se říct, že Francie se tedy účastnila operací NATO i kvůli demonstraci své síly a současně kvůli demonstraci toho, že Francie není nikomu podřízena a je ve své zahraniční a obranné politice nezávislá. Byla to taková její dvojitá role. Ukážeme, co umíme, ukážeme, že dokážeme být spojenci, že nás ostatní potřebují, ale přitom zdůrazníme svoji nezávislost a potvrdíme zvláštní pozici.

Obrovskou vlnu solidarity s USA samozřejmě vyvolaly teroristické útoky v září 2001 v New Yorku. Avšak i v tomto okamžiku Chirac reagoval realisticky, nechtěl se případně nechat zaplést do soukromé války vedené za účelem pomsty a nabádal George Bushe k rozvážné reakci. Bylo pro něj významné, tak jako dříve pro de Gaulle, aby USA nevedly unilaterální vojenskou akci. V této souvislosti bylo tedy důležité, že NATO a USA získaly souhlas ke své vojenské misi v Afghánistánu od Rady bezpečnosti OSN. V rámci multilaterálních sil pak Chirac svolil k participaci Francie na misi ISAF. Opačná

situace však poté nastala v Iráku, kde USA překročily meze, a Francie se proto stala hlasitým kritikem rozvíjejícího se amerického unilateralismu. Je samozřejmé, že byl Chirac proti takovému postupu USA, neboť v něm spatřoval i ohrožení francouzského vlivu a zájmů.

3.3 Zahraniční politika N. Sarkozyho vůči NATO (2007- současnost)

Nicolas Sarkozy byl zvolen prezidentem Francie v květnu 2007 za politickou stranu Unie pro lidové hnutí a setrvává v této funkci nejméně do jara roku 2012. Pro svou nadměrnou angažovanost v mezinárodním dění se vysloužil přezdívku „hyper-prezident“.¹¹⁹ Sarkozy je přesvědčen, že Francie může být zemí přesahující všechny hranice. I proto se angažuje v mnoha oblastech mezinárodní scény a snaží se být zprostředkovatelem v řadě konfliktů. Stejně jako de Gaulle se však zaměřuje na klíčovou oblast arabského světa, který již tradičně spadá do sféry francouzských zájmů. Sarkozy má také ambice vést tzv. „rekonkiliční diplomacii“, aby přivedl k jednacímu stolu dlouholeté nepřátele, zejména pak v Africe.¹²⁰

Se zvolením Nicolase Sarkozyho do funkce prezidenta Francie bylo hned patrné, že se vztahy Francie - USA, a tedy i Francie – NATO, zlepší. Sarkozy byl již v roce 2003, kdy začala válka v Iráku, kritikem Chiraka za jeho odmítavý postoj k této válce. Přestože je Sarkozy považován za přítele USA a atlanticistu, neznamená to, jak sám několikrát zdůraznil, že bude na USA závislý, že nebude mít svůj názor, a neznamená to ani automatické následování USA ve všech směrech.¹²¹ Ne vždy byla Sarkozyho politika shodná s Washingtonem. Strategie obou zemí se lišily např. při projednávání vztahů Turecka a EU, kdy Sarkozy byl jednoznačně proti vstupu Turecka do EU, zatímco USA tento vstup spíše podporovaly. Mezi další neshody můžeme zmínit například tradiční podporu zemědělství a otázku preferenčního obchodu v rámci EU, což se dá charakterizovat jako gaullistický postoj,¹²² nicméně tato oblast není předmětem této práce, tudíž zde nebude více rozváděna. Nicolas Sarkozy bývá tedy

¹¹⁹ Belkin 2011: 3-4

¹²⁰ Vaisse 2008: 3

¹²¹ Bozo 2010: 177

¹²² Vaisse 2008: 2

označován za atlanticistu, nicméně může být zároveň považován i za gaullistu. Jak je to možné? Přestože Sarkozyho osobní styl není přímo gaullistický, jeho rozhodování je pragmatické, podobně jako bylo rozhodování de Gaullovo. Stejně jako de Gaulle vidí i Sarkozy příležitost pro Francii v jednotné Evropě, zastává multipolarismus v mezinárodních vztazích, kde sjednocená Evropa může hrát velmi významnou roli. Chce tedy, aby EU byla mocností, ne jen ekonomickým blokem. Francie pak v této entitě hraje nezastupitelnou roli. Sarkozyho cíle v zahraniční politice tedy opět obsahují *grandeur*, nezávislost, hájení národního zájmu i mezinárodní vliv Francie. Přes velkou kontinuitu v gaullistické politice je u Sarkozyho patrná větší orientace na USA než u jeho předchůdců. Jeho akt navrácení Francie do integrovaných vojenských struktur NATO byl však mnohými považován za velmi atlantistický čin. Přitom však jsou přehlíženy jeho snahy o posílení Evropské zahraniční a bezpečnostní politiky a také neúspěšné pokusy jeho předchůdců o úplnou reintegraci.¹²³ Sarkozyho zahraniční politika je formulována i jako adaptace gaullismu na 21. století. I nadále chce Francie vybalancovat roli USA ve světě, aktivně se podílet na mezinárodním dění, což vyžaduje přizpůsobení se novým bezpečnostním i obranným výzvám i transformaci francouzsko-amerických vztahů a role Evropy ve světě.¹²⁴ Sarkozyho zahraniční politika znamená narušení klasické francouzské diplomacie. Svým rozhodnutím o francouzské reintegraci do NATO si slibuje i posílení evropské obrany a obnovení vztahů mezi Francií a NATO.¹²⁵ Sarkozy stanovil tři klíčové podmínky francouzského návratu. Zaprvé Francie musí obdržet pozice ve strukturách NATO s důrazem na získání některých významných velitelských postů v integrovaném vojenském velení. Zadruhé se NATO musí rozvinout a být schopno přizpůsobit se novým strategickým cílům, přičemž Francie z tohoto procesu nesmí být vyloučena. Zatřetí musí NATO podporovat projekt evropské obrany.¹²⁶ Za reintegraci byly Francii nakonec přiděleny dva vysoké posty - jedním z nich je post velitele při Velitelství NATO pro transformaci (*Supreme Allied Commander Transformation - SATC*) se sídlem v Norfolku v USA, jímž se stal francouzský generál *Stéphane Abria*, první Neameričan v této funkci. Strategické velitelství pro transformaci patří

¹²³ Vaisse 2008: 1-2

¹²⁴ Torreblanca 2008: 2

¹²⁵ Boniface 2007

¹²⁶ Bozo 2010: 180

k nejdříve postaveným velitelským postům v NATO.¹²⁷ Dalším postem, kde nově usedl francouzský představitel, je Společné operační velitelství v Lisabonu. Na tuto pozici byl dosazen generál Philippe Stoltz.¹²⁸ V tomto regionálním velitelství je umístěno centrum sil rychlého nasazení. Sarkozy se zasadil o zisk těchto dvou velitelských pozic, neboť, jak řekl v roce 2007: „Je těžké vracet se někam, kde pro vás přesně není vyhrazeno místo.“¹²⁹ Sarkozy tedy oznámil návrat do integrovaných vojenských struktur NATO při 60. výročí založení Aliance v dubnu 2009. Francie je tak v současné době čtvrtým nejvyšším přispěvatelem, co se týče vojenského personálu v rámci misí NATO, a také významným přispěvatelem finančním.¹³⁰ Oznámení o francouzské reintegraci do vojenských struktur NATO vyvolalo poprask na politické scéně. Nakonec se dne 17. března 2009 pro vyslovilo 329 poslanců a proti bylo 238.¹³¹ Francouzská Socialistická strana reagovala varováním, že Francie ztratí svoji jedinečnou autonomii v zahraniční politice. Komunistická strana se vyjádřila, že ani Francie a ani Evropa nemusí být členem žádné organizace založené na hierarchii mocností, síle a na neuvážených rozhodnutích. Demokratické hnutí se k reintegraci vyjádřilo tak, že tento akt činí zbytečným projekt společné evropské obranné politiky. Další zástupce pravice Dominique de Villepin poukázal na to, že se Francii výrazně sníží její diplomatická schopnost a schopnost utvářet diplomatické aliance.¹³² Někteří ze Sarkozyho strany Unie pro lidové hnutí obviňují svého prezidenta ze zrady gaullistické politiky. Jiní socialisté reagují tak, že Francie bude soupeřit s Velkou Británií o to, kdo se stane domácím mazlíčkem USA. Dále poukazují na to, že je nebezpečné se paktovat s Američany, neboť to poškodí pozici Francie v arabském a muslimském světě. Premiér François Fillon kvůli kontroverzi pokládaného návrhu tedy spojil hlasování o jeho přijetí s hlasováním o důvěře vlády a vyhrožoval rezignací, pokud návrh nebude schválen. Navzdory patrnému odporu politických stran, veřejnost podle průzkumů reagovala příznivěji. Více než polovina Francouzů reintegraci své země podpořila.¹³³ Francie jako

¹²⁷ Zprávy mportál 2009

¹²⁸ Natoaktual 2009

¹²⁹ Euroskop 2009

¹³⁰ Belkin 2011: 12

¹³¹ Tamtéž: 12

¹³² La vie publique 2011

¹³³ Chrisafis 2009

zakládající člen NATO nikdy tuto organizaci jako takovou neopustila. Jen přijala místo, které jí náleží, přičemž neohrozila svou úplnou svobodu, autonomii či nukleární deterenci.¹³⁴ Takto komentují vztah k NATO oficiální stránky Ministerstva zahraničí Francie.

Přestože se Francie plně reintegrovala do Výboru pro obranné plánování (Defence Planning Committee) i nadále zůstává mimo Skupinu pro jaderné plánování (Nuclear Planning Group). V jaderné oblasti je francouzský deterenční status uznán již v Otavské deklaraci z roku 1974.¹³⁵ V porovnání s Velkou Británií ale bude muset Francie ještě hodně dohánět, aby si vytvořila takovou pozici a kapacity uvnitř NATO jako má právě V. Británie. Co se týče umístění vojenských základen na francouzském území, tato skutečnost je spíše nepravděpodobná. Jednak USA tento typ základen ve Francii vyloženě nepotřebují. Hledají spíše základny na okraji Evropy, aby měly snadnější pozici při řešení problémů v krizových oblastech. Navíc Francouzi by se stavěli k podobnému záměru negativně.¹³⁶

Svět a s ním i NATO se změnilo od doby francouzského stažení v 60. letech 20. století. Většina členů NATO je i zároveň členy EU. Francouzská reintegrace by měla být chápána spíše jako pokus o obnovení transatlantických vztahů a o navázání spolupráce v době, kdy se situace v mezinárodních vztazích rychle mění a vyvíjí.¹³⁷ Zvolení prezidenta Obamy bylo ve Francii uvítáno a mělo by k tomuto faktu přispět. Francouzi doufali, že jeho politika bude odlišná od Bushova unilateralismu.¹³⁸ Po konci studené války, po situacích jako bylo 11. září a po válce v Iráku záleží především na povaze mezinárodních vztahů nikoli na povaze institucí. Zejména to, co se děje v mezinárodních vztazích určuje i vztahy mezi spojenci.¹³⁹

3. 3. 1 Aktivita Francie v NATO za vlády prezidenta Sarkozyho

Sarkozy v reakci na názory opozice, která komentující francouzský návrat do NATO vyvrátil obavy, že Francie bude obětována pro účely Američanů a ztratí

¹³⁴ France Diplomatie (nedatováno)

¹³⁵ D'Aboville 2008

¹³⁶ Wieder 2009

¹³⁷ D'Aboville 2008

¹³⁸ Belkin 2011: 2

¹³⁹ Bozo 2008: 4

svou nezávislost. Naopak prohlásil, že „osamocený národ je národem bez vlivu“ a je naopak logické, že se Francie plně vojensky integruje, neboť je významným poskytovatelem vojsk pro účely NATO a již několikrát se účastnila vojenských operací a misí (bývalá Jugoslávie, Afghánistán). Je proto načase, aby potvrdila své místo v integrovaných vojenských složkách NATO a měla podíl na procesu řízení a plánování operací. Francie již nadále nemůže setrvávat mimo veškerá vojenská rozhodnutí.¹⁴⁰ Se svými 4000 vojáky je Francie čtvrtým největším přispěvatelem do ISAF NATO. Francouzské jednotky jsou ve světě považovány za efektivně nasaditelné, dobře hodnoceny jsou také co se týče schopností i ochoty angažovat se v boji. V roce 2010 se Sarkozy rozhodl pozměnit své rozhodnutí z roku 2009 o nerozšíření francouzských jednotek v rámci ISAF a naopak se rozhodl navýšit rozpočet pro Afghánistán a zaslat navíc francouzské nebojové jednotky, které měly pomoci při trénování afghánského vojenského personálu.¹⁴¹ Na francouzské politické scéně nepanoval žádný větší tlak na plné připojení k NATO. Co se týče francouzské účasti na vojenských operacích, konkrétně v rámci mise ISAF (Mezinárodní síly pro podporu bezpečnosti v Afghánistánu), nepanova Inapřič politickým spektrem zprvu významný odpor k francouzské participaci, přestože někteří zpochybňují vyloženě vojenské řešení afghánské otázky.¹⁴² V roce 2008 hlasovala socialistická strana proti návrhu na prodloužení účasti francouzských vojsk na misi v Afghánistánu. Toto hlasování přitom nebylo namířeno proti přítomnosti francouzských vojsk v Afghánistánu jako takové, ale jednalo se spíše o vyjádření nesouhlasu se strategickou koncepcí, kterou zastával prezident Sarkozy. Co se týče postoje komunistické strany, ta upřednostňuje úplné stažení vojsk z mise. Kritiky se objevují i na pravici, zejména ze strany bývalého premiéra Dominiquea de Villepina, jenž se dožaduje postupného stahování francouzských sil z Afghánistánu.¹⁴³

V roce 2011 se Francie postavila spolu s NATO proti režimu Muammara Kaddáfího v Libyi a v rámci NATO získali mezinárodní podporu k zahájení vojenské operace *Jednotný ochránce* (Unified protector) na ochranu libyjských civilistů. Francie spolu s Velkou Británií patřily mezi nejangažovanější

¹⁴⁰ Chrisafis 2009

¹⁴¹ Belkin 2011: 16

¹⁴² D'Aboville 2008

¹⁴³ La vie publique 2011

spojence.¹⁴⁴ Socialistická strana také vyjádřila podporu francouzské účasti na vojenské intervenci v Libyi, přičemž se vyjádřila, že se jedná zejména o pomoc civilnímu obyvatelstvu, které je masakrováno.¹⁴⁵ Pouze komunistická strana byla proti intervenci, podle jejího názoru Francie jedná pod tlakem Velké Británie a Spojených států amerických.¹⁴⁶

Od roku 2009, kdy se Francie plně integrovala do vojenských struktur NATO, se zasazuje o jeho vojenskou reformu.¹⁴⁷

3. 3. 2 Analýza vzájemných vztahů Francie - NATO za prezidenta N. Sarkozyho

Prezidentský úřad vyžaduje resolutní kroky i činy, s kterými nemusí mnozí souhlasit. Což byl i případ de Gaulla. Mnozí jeho rozhodnutí kritizovali, a přesto se jeho „vize“ Francie v zahraniční politice stala vzorcem pro všechny prezidenty Francie. Sarkozy tedy jednal opět jen v zájmu Francie dle gaullistické tradice, tzn. že měl v úmyslu zvýšit její prestiž a vliv ve světě, prosazovat francouzské národní zájmy a přesto uchovat její nezávislost. Každé přiblížení se k USA nemusí být hned interpretováno jako odklon od gaullistické tradice. Kdyby byla v sázce francouzská prestiž, její zájmy a místo ve světě, ani de Gaulle by neváhal více se k USA přiblížit. Zároveň by se i nadále snažil balancovat jejich vliv, což činí i Sarkozy. V současné mezinárodní situaci, která je značně odlišná od období studené války, ale i od období těsně po jejím ukončení a od faktu, že Francie byla v podstatě jakýmsi pokryteckým členem, je Sarkozyho rozhodnutí více než obhajitelné. S narůstajícím počtem vojenských operací NATO, kterých byla Francie vždy členem, ji její vylitelské postavení v rámci těchto operací znevýhodňovalo před plně integrovanými členy. Z pokrytecké pozice během studené války se tak dostala do pozice více oslabujícího hráče. Sarkozy realisticky zvážil své možnosti a rozhodl se již dále nebýt jen pouhým vojenským účastníkem, ale spíše vojenským velitelem podílejícím se na strategickém plánování jako plnohodnotný člen, jehož názor má podloženější kredibilitu. Je také možno z jeho postoje vycítit určitý

¹⁴⁴ Belkin 2011: 3

¹⁴⁵ Le Monde 2011

¹⁴⁶ Parti Communiste Français (nedatováno)

¹⁴⁷ La vie publique 2011

vůdcovský komplex, kterým může Sarkozy trpět. Chce mít také nějaký svůj „otisk“ v mezinárodní politice něco, čím bude zapamatovatelný, což se mu reintegrací Francie do NATO jistě podařilo. Reintegrace do NATO byl v tomto případě čin jistě zapamatovatelný. Neboť je nyní postaven vedle osobnosti de Gaulla, který Francii z vojenských struktur NATO stáhl. I proto se možná vžil termín sarkozismus, který do jeho zahraniční politiky přináší osobitý styl. Sarkozy se chce zviditelnit a i proto se angažuje ve všem možném, až se to zdá mnohým přehnané. Je to jen jeho osobní komplex, že musí u všeho být, či to dělá pro Francii, aby *ta* byla všude vidět a byla všude přítomna se svým názorem na mezinárodní situaci? Nejspíš obojí, protože být prezidentem Francie nese v sobě i určitou zodpovědnost udržet ji mezi velmocemi a spojenci, ovšem s důrazem na její nezávislost, což lze chápat jako určitý historický komplex, který žádný prezident nechce zklamat.

Sarkozymu značně pomohlo i to, že nebyl prezidentem v době kohabitace, neboť reintegraci podmiňoval souhlasem Národního shromáždění. Chirac započatou reintegraci dokončit nemohl i z toho důvodu, že tehdejší premiér Jospin byl rezolutně proti. Současná socialistická strana je ve svém názoru na účast Francie ve vojenských misích a operacích NATO poněkud vybíravější. Nestavila se proti zásahu Francie v Libyi, neboť tato zóna patří do tradiční sféry francouzského vlivu, na rozdíl od dalekého Afghánistánu. Nejspíš byli rádi, že se tato intervence uskutečnila s požehnáním OSN a s podporou NATO. Sama Francie by se nemohla tak angažovat proti Kaddáfímu, kdyby neměla za sebou velké mezinárodní organizace a podporu.

Úplná reintegrace neznamená automatickou povinnost francouzské účasti v ozbrojených konfliktech NATO. Rozhodnutí jsou přijímána konsensuálně a každý členský stát má právo volby.

Spojeným státům se teď Francie jako spojenec bude hodit. Neboť odlehčí váhu jejich zodpovědnosti a závazku v případě několika ozbrojených konfliktů. Ví, že v případě další ozbrojené operace, kde se NATO bude angažovat, se budou moci spolehnout na své evropské spojence, kteří takovou případnou takovou operaci budou moci a budou schopni řídit. Na USA je i přesto vyvíjen tlak, aby dokončily vojenské akce na Blízkém východě a v Afghánistánu. Ani pro USA by tedy podpora autonomnější evropské obranné struktury neměla být nevýhodným počínáním.

4. Dopad francouzské reintegrace do vojenských struktur NATO na zájmy Francie a EU

4.1 Udržení statutu velmoci či ztráta vlivu? Výhody a nevýhody užší kooperace

Francie vůči NATO zaujímalá vždy zvláštní vztah. Její důraz na nezávislost a odmítání vojenské integrace a kritika bipolárního systému odpovídala způsobu vedení alternativního stylu zahraniční politiky ve vztahu ke svým spojencům. Francie se profilovala jako zastánce evropské nezávislosti v bezpečnostní a obranné politice. Přesto všechno USA věřily, že Francie se bude chtít angažovat v ozbrojených konfliktech, i když není plně integrovaným členem. Vzájemná tolerance tedy umožňovala určitou formu soužití.¹⁴⁸ Francie uznala, že spoléhání na soběstačnost v době globálních hrozeb není již možné a evropská obrana, pokud bude efektivní, bude mít spíše regionální, než globální dopad. Francii a EU stále chybí dostatečné množství vojenských zdrojů, které by jim umožnily řešit samostatně světové krize. I z těchto důvodů se Francie účastnila vojenských operací NATO, přestože nebyla plně integrovaným vojenským členem. Po mnoho let byla Francie také kritikem operací NATO, které se odehrály mimo Evropu. S rostoucími krizemi v arabském a muslimském světě svou kritiku přehodnotila. I prezident Chirac na to reagoval slovy, že „musíme být realističtí v měnícím se světě. Dříve jsme byli přesvědčeni, že NATO má mít geografické limity. Nyní idea regionálního NATO již neexistuje.“¹⁴⁹ NATO se po konci studené války stávalo víc a víc globální organizací s velkou mírou efektivity a flexibility ve vytváření koalic tzv. „ochotných“.¹⁵⁰

Francie, do doby před reintegrací, měla velmi málo svého personálu a svých expertů ve strukturách NATO. To, že se Francie účastnila operací NATO a

¹⁴⁸ Menon 1995: 20

¹⁴⁹ Belkin 2011: 13

¹⁵⁰ Bozo 2010: 179

neměla v jeho strukturách svůj personál, způsobovalo Francii určitou nevýhodu. Neměla dostatečné kapacity k ovlivňování a chyběla jí strategická váha uvnitř vojenských struktur.¹⁵¹

Pro Francii znamená reintegrace odstranění tabu. Sarkozy si od toho slibuje větší podíl na rozhodování a plánování operací, obnovení důvěry mezi spojenci a paralelní budování a posílení společné evropské obrany.¹⁵² Nyní je důležité si zřetelně určit cíle v tom, co od své reintegrace do NATO čekat. Francie by si měla ujasnit svou pozici v Evropě a v Evropské bezpečnostní a obranné politice a měla by tuto roli hájit i v rámci NATO, kde zatím její politický vliv není tak významný jako její vojenský potenciál.¹⁵³ Návrat Francie do vojenských struktur NATO značí odtržení se od minulosti a překonání brzdícího mechanismu. Francie se již nenachází v mezinárodní situaci 60. let 20. století, takže by toto rozhodnutí nemělo být vnímáno jako cesta zpět před rok 1966, ale jako cesta směrem do budoucnosti. Nyní stojí před Francií nová cesta a je jen na ní jak ji bude kráčet. Jestli bude schopna využít svého potenciálu a jestli bude schopna posílit evropskou obranu, ale také obranu kolektivní.¹⁵⁴

Pro Francii je návrat do vojenských struktur NATO jednoznačně výhodou. Završila se tak dlouholetá francouzská účast a vojenská angažovanost. Nicolas Sarkozy měl tu odvalu učinit tak razantní přetrhání dlouholetých vyjímečných vztahů, které mezi NATO a Francií panovaly více než 40 let. Přestože byl tento krok vnímán jako něco převratného, není to až tak přesné. Krok to byl převratný z hlediska oficiálního potvrzení plné reintegrace. Změnilo se pouze to, že v současnosti má Francie více svého personálu v integrovaných vojenských strukturách NATO, získala tolik vytoužené významné velitelské posty a má větší podíl na rozhodování a plánování, nemluvě o tom, že přestala být vnímána jako člen nečlen. Samozřejmě Francie nechtěla nic zadarmo a jako vždy si určila svou cenu za plné připojení. Vyjednávací schopnosti Sarkozyho získat dva důležité posty hrály klíčovou roli a byly jakousi odměnou za francouzský krok. Tam, kde selhali jeho předchůdci, on uspěl. Bylo to však dáno i tím, že Francie již nebyla vnímána jako země, která se NATO neodvděčila žádnými zásluhami

¹⁵¹ Bozo: 179-180

¹⁵² Lasserre 2009

¹⁵³ Verluise 2007

¹⁵⁴ Boniface 2007

a angažovaností, jak tomu bylo za Mitterranda a dá se říci i za Chiraca. Chirakovi se nepodařilo získat post jižního velitele, Sarkozymu se podařilo získat posty hned dva. Ze strany USA to lze chápat i jako jisté ocenění francouzské loajálnosti a podpory NATO od konce studené války. Je tedy zřejmé, že ústupek ze strany USA byl rozhodující pro plnou integraci. Odpovídá to důrazu, který je kladen na francouzskou pozici ve světě. Sarkozy by jen těžko obhájil své rozhodnutí a mohl by být považován za slabého, kdyby přistoupil na reintegraci „jen tak“ z dobré vůle a přátelství. I Amerika Francii potřebuje a nemůže ohrozit potenciální francouzskou neparticipaci v budoucích vojenských operacích. Francie je ochotným spojencem, jen za to potřebuje „to své patřičné“ místo ve světě, které tak dlouho hledala jako nějaké uznání její pozice a hlavně alespoň nějaký krok k vybalancování americké moci uvnitř NATO. Někteří se mohou obávat, že Francie Američany z Evropy svým návratem vypudila, nicméně to nebude až tak dramatické. Američané vždy budou mít místo v evropské obraně.

Francie sice vojenskou reintegrací do vojenských struktur NATO ztratila své zvláštní postavení, ale zato získala větší podíl na rozhodovacím procesu. Získala to, že už ji spojenci neberou jako člena nečlena, ale jako právoplatného spojence, jehož názor má nyní větší váhu, než kdyby byla Francie stále vně tyto struktury. Setrávat „mimo“ už nebyla výhodná taktika. Francie nikdy úplně nebyla a nebude podřízená Americe. Ostatně rozhodování v NATO je založené na konsensu, takže kritika a obavy o slepé následování Američanů a o ztrátu nezávislosti v rozhodování je lichá.

4. 2 Dopad reintegrace na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku

Francie se za působení prezidenta Mitterranda stala proponentem a obhájcem větší evropské spolupráce na poli obrany. Tato rétorika však nebyla doprovázena skutečnou iniciativou, která by mohla znamenat zpochybnění národní nezávislosti a spoléhání se v této oblasti na sebe. Lpění na národní nezávislosti a zároveň diskuze o možné společné obraně příliš její evropské

spojence nepřesvědčilo.¹⁵⁵ Jedním z aspektů francouzských ambicí ohledně společné evropské obrany byla reunifikace Německa, a tudíž jakási záruka pro Francii v tom, že sjednocené Německo „ukotví“ v evropské obraně, aby ho měla pod kontrolou. Dalším aspektem byl konec studené války a s ním spojené postupné stahování amerických vojsk z Evropy, v neposlední řadě pak také nárůst konfliktů v Evropě, konkrétně v bývalé Jugoslávii. Společná evropská obrana zůstala spící v době studené války, ale s jejím koncem bylo načase reformulovat i tuto oblast. Ostatně i NATO muselo přizpůsobit své struktury, aby přežilo novou éru.¹⁵⁶

V letech 1994-1996 NATO začalo budovat ESDI – Evropskou bezpečnostní a obrannou identitu, která měla umožnit Evropanům reagovat v případě krizí, kde NATO jako celek nebylo angažováno. V letech 1998-1999 pak byla ESDI transformována na Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku.¹⁵⁷ Americký prezident Bill Clinton se vyjádřil, že může nastat případ, kdy Amerika nebude chtít v Evropě zasáhnout. I z tohoto důvodu tedy nakonec podpořila vytvoření evropského pilíře NATO, tj. ESDI.¹⁵⁸ Až rok 1998, který je spojen s deklarací v St. Malo a iniciativou anglického premiéra Tonyho Blaira s francouzským prezidentem J. Chirakem, dal vznik Evropské obranné politice. Velká Británie zde přistoupila na francouzské požadavky na vznik autonomních evropských vojenských kapacit, které budou schopny reagovat na mezinárodní výzvy a krize. Francie naopak přistoupila na požadavky Velké Británie, která kladla důraz na zachování privilegovaných vztahů s NATO a na to, že členské země EU budou i nadále přispívat na účinný chod Aliance. Deklarace ze St. Malo tedy představuje jakousi rovnováhu mezi francouzskými požadavky na vytvoření evropské obranné entity a britskými nároky na udržení NATO v Evropě.¹⁵⁹

Jacques Chirac několikrát deklaroval, že „Francie chápe své závazky v EU a v NATO jako naprosto kompatibilní. Neexistuje žádný rozpor mezi EU a NATO, což je výsledek konce studené války.“¹⁶⁰ Teroristické útoky z 11. září 2001 ovlivnily i vztahy NATO – EU. Francouzský deník *Le Monde* reagoval například takto: „Nous sommes tous Américains“ (My všichni jsme Američané).

¹⁵⁵ Menon 1995a: 286

¹⁵⁶ Menon 1995b: 21-22

¹⁵⁷ Archick, Gallis 2005: 1-2

¹⁵⁸ Europa (nedatováno)

¹⁵⁹ Howotrh 2002: 1006-1007

¹⁶⁰ Verluise 2007

Emocionální reakce, která proběhla nejen ve Francii, ale i zbytku Evropy, nedala dlouho čekat na spory mezi jednotlivými státy NATO o dalším řešení nastalé situace.¹⁶¹

S nástupem Sarkozyho na post prezidenta Francie se vztahy s NATO dále vyvíjely a podmínily si užší spolupráci s NATO a francouzskou reintegraci za příslib americké podpory evropské obrany. Sarkozy hájil své rozhodnutí těmito slovy: „Jestliže Francie převezme veškerou svou zodpovědnost, která jí v NATO náleží, bude to právě Evropa, která bude nejvlivnější v rámci NATO. To pak nebude výlučně organizací, které dominují USA.“ Dále pokračoval tím, že Francie je jedním ze základajících států NATO a de Gaullovo rozhodnutí o vystoupení Francie z vojenských struktur NATO, učiněné v roce 1966, bylo především reakcí na tehdejší mezinárodní situaci. Také NATO není tou organizací, již bylo během studené války. Francie se tedy jen vrátila tam, kam patří jako většina Evropanů. Nyní bude moci hájit lépe své zájmy a zajistit, aby byl vyslyšen i její názor.¹⁶² Dalším důkazem, že Francie neopouští ideu evropské obrany, je její návrh na vznik plánovacího centra v Bruselu, které má disponovat vlastními evropskými prostředky pro případ intervence. Američané se dívají na francouzské ambice v evropské obraně pozitivně i negativně. Jsou rádi, že Evropa je schopna a ochotna sdílet břemeno transatlantické obrany, nicméně se i obávají, že Sarkozyho ambice mohou učinit z evropské obrany určitého rivala NATO, který bude NATO duplikovat, ne posilovat. Duplikace se obává i Velká Británie. Aby se předešlo těmto pochybnostem, NATO v březnu roku 2003 navrhlo systém dohod Berlín Plus, které měly garantovat, že NATO si zachová právo odmítnout řízení krizových operací, ale zároveň EU může použít zdroje NATO, pokud to všichni členové schválí a pokud se EU rozhodne jednat autonomně. Berlín Plus se tedy snaží vyřešit institucionální nastavení mezi NATO a EU.¹⁶³ EU i USA tedy budou i nadále spolupracovat na řešení krizí, kde je v sázce společný zájem.¹⁶⁴ Sarkozy často zdůrazňuje, že se jedná o společnou obranu NATO a Evropy, nikoli obranu oddělenou (Evropa a NATO). Abychom mohli posílit evropskou obranu, musíme zároveň posílit NATO. Je chyba, že toto rozhodnutí někteří interpretují tak, že posílením

¹⁶¹ Howorth 2002: 1009

¹⁶² Elysée, Présidence de la République 2008

¹⁶³ Soeren 2008

¹⁶⁴ Vershbow 1999: 53-55

jednoho se oslabí druhé, v tomto případě evropská obrana.¹⁶⁵ Sarkozy argumentuje tím, že naopak evropské obranné kapacity mohou NATO posílit. Sarkozy taky vyvíjí tlak na evropské partnery, aby zvýšili své výdaje na obranu, a aby budovali kvalitnější a početnější vojenské síly, které budou schopny účinně provádět evropské mise. Francie tedy i nadále hraje klíčovou roli v evropské obraně, kterou započala již v 90. letech.¹⁶⁶

Reakce spojenců na francouzské znovuzачlenění na sebe nenechala dlouho čekat. Velká Británie se francouzské reintegrace obávala z několika důvodů. Jednak že ztratí své speciální vztahy s USA, dále toho, že reintegrovaná Francie má k dispozici více vlivu a je o to mocnější. I mnozí Američané by raději viděli Francii mimo vojenské struktury NATO, neboť i doteď přispívala svými vojsky, takže v tom nevidí žádnou výhodu. Ba naopak americký závazek podpory evropské obranné politiky je v tomto kontextu vnímán jako špatný tah, protože podle některých amerických expertů nebyla evropská obranná politika schopna za deset let své existence významně navýšit výdaje na obranu. Navíc ve většině případů USA operují po boku Evropy, tudíž je zde evidentní duplikace zdrojů. Tím, že USA budou podporovat samostatnou evropskou obranu, se tato sama do budoucnosti znevýhodňuje. V případě, že nastane situace, kdy si Evropa bude muset vybrat, ke komu se připojí a koho podpoří, nebudou to již USA, ale její vlastní obranná struktura. Je to jen další krok k potlačení vlivu NATO v Evropě, paradoxně právě za podpory USA.¹⁶⁷ Naopak Angela Merkelová za Německo vyjádřila podporu Sarkozyho rozhodnutí.¹⁶⁸

Již léta Američané nabádali Evropu k větší zodpovědnosti a k přenesení části břemene z USA na sebe. NATO vždy hrálo a v dohledné době dál bude hrát silnou roli v evropské obraně a bezpečnosti, jak ostatně deklarovala většina evropských států a jak dokázala historická zkušenost. Navíc většina členských států EU je i členy NATO. Přestože mnozí vidí hegemonické postavení USA v této organizaci, jedno je jisté - USA i Evropa se navzájem potřebují.

Francie tedy jednoznačně evropskou obranu svým vstupem do vojenských struktur NATO neohrozila, ba naopak lze říci, že ji posílila. Sarkozymu se tedy

¹⁶⁵ France Diplomatie (nedatováno)

¹⁶⁶ Belkin 2011: 14

¹⁶⁷ Gardiner, McNamara, 2009

¹⁶⁸ Dursun-Ozkanca, Mazzucelli 2011: 18

podářilo uspět tam, kde se o silnější evropskou obranu pokoušeli de Gaulle, Mitterrand i Chirac, i když toho dosáhl jiným způsobem. Dosáhl toho pomocí USA. Vzájemná interakce a podpora je tedy klíčová. Sarkozy zvolil jiný styl posílení evropské obrany, neboť uskutečnění představy více prostoupit NATO evropským vlivem není možné bez francouzské participace.

Francie dlouho bojovala za vytvoření Společné bezpečnostní a obranné politiky, která umožní Evropě větší nezávislost a skrze niž má i Francie možnost více vyniknout. Francie by se neměla USA snažit z Evropy vytlačit, naopak by měla usilovat je tam udržet. Historické zkušenosti to jen potvrzují. Evropa stále není připravena koherentní a jednotné akce, i nadále v případě vypuknutí vážnějšího konfliktu potřebuje USA. Francie se vždy zdráhala, dělala potíže, ale když přišlo na věc, byla Spojeným státům spojencem a v případě hájení stejných zájmů jím bude opět.

5. Budoucí vývoj - pokračování v novém Sarkozyho nastavení, či nová revoluce? Jaký kurz v zahraniční politice k NATO se dá očekávat od francouzského levicového prezidentského kandidáta?

V této kapitole budou reflektovány a citovány postoje především François Hollande, který bude v roce 2012 kandidovat za Socialistickou stranu Francie (Parti Socialiste - PS) na prezidenta. Jak může být patrné z celé práce, je to především prezident, kdo je v zahraniční a obranné politice dominantní. Proto jsou určující zejména konkrétní postoje F. Hollande a ne PS jako takové.

François Hollande, bývalý předseda Socialistické strany Francie, vyhrál dne 16. 10. 2011 primárky v Socialistické straně nad Martine Aubryovou a bude tedy vyzyvatelem současného prezidenta Sarkozyho v nadcházejících prezidentských volbách, které se uskuteční na jaře 2012. Hollande nebyl nikdy na ministerském postu.¹⁶⁹ Je kritikem Sarkozyho politiky směrem k NATO a USA. Obviňuje Sarkozyho z vytváření diplomatických aliancí, mírněji pak z přiblížení Francie k USA.¹⁷⁰ „Ztratíme svou nezávislost, aniž bychom něco získali na bezpečnosti.“ Těmito slovy reagoval François Hollande na Sarkozyho rozhodnutí o francouzské reintegraci. Dále Sarkozyho obvinil, že podlehl tlaku Američanů. Hollande je také ostrým kritikem francouzské angažovanosti v Afghánistánu, kdy se staví především proti tomu, že nikdo neví, kdy vlastně mise ISAF skončí a hlavně kolik bude ještě stát. Poukazuje také na to, že participace Francie v misích NATO je protikladem toho, čemu je Francie věrná již od roku 1966 - tedy absenci ve vojenských strukturách NATO. Nevidí proto nejmenší důvod, proč by se Francie měla dál v Afghánistánu angažovat v rámci NATO.¹⁷¹ Hollande sám je přesvědčen, že evropská obrana patří jen Evropanům a měla by tudíž záviset jen na Evropanech. Je to evropská politika, ne atlantická. Kdyby nebylo některých evropských zemí, které by Francii viděly

¹⁶⁹ Reuters Africa 2011

¹⁷⁰ Capital 2007

¹⁷¹ Libération 2008

raději spíše jako člena NATO, evropská obrana mohla být konstruována mnohem dříve. Nyní máme evropskou obranu, ale ne samostatnou evropskou obrannou politiku. Francouzský návrat do NATO je tedy nejen proti zájmům Francie, ale také proti zájmům Evropy. Francie vstoupila do NATO v nejméně vhodnou dobu. NATO se v poslední době rozpíná za svou geografickou působnost, jak je patrné na příkladu Afghánistánu. Navíc se z této vojenské organizace stává spíše politická organizace Západu, jakási jeho „prodloužená vojenská ruka“ v prosazování západních hodnot ve světě. Hollande je i ve spojitosti s touto problematikou zastáncem spíše takového prezidenta, který je volen Národním shromážděním. Kritizuje fakt, že prezident má příliš rozsáhlé pravomoci v zahraniční a obranné politice. V tak důležité oblasti by podle Hollanda nemělo rozhodování záviset na jednom člověku.¹⁷²

Socialistická strana i letos vyzývala k ukončení francouzské účasti v Afghánistánu. Zastává postoj postupného stažení francouzských vojsk a věří, že francouzská přítomnost již není více opodstatněná. K podpoře své opoziční politiky využívá i údaje o počtu mrtvých Francouzů,¹⁷³ kterých je k listopadu 2011 už 76.¹⁷⁴

Socialisté se nejvíce ohrazují proti de Gaullovu rozhodnutí, který nejen nebyl levicovým politikem, ale v té době to byly právě socialisté, kteří jeho rozhodnutí nejvíce odsuzovali. Navíc Hollande kritizuje porušení gaullistické tradice, přitom je to on, který tuto tradici chce porušit ještě více, a to nepřímou volbou prezidenta. Bude zajímavé sledovat, pokud se dostane k moci, jestli se mu u ní zalíbí tak, jako jeho předchůdcům a přestane být zastáncem nepřímé volby a snížení pravomocí prezidenta v oblasti zahraniční a obranné politiky. Ostatně s podobnou kritikou se svého času „vynořil“ i F. Mitterrand před svým zvolením do funkce prezidenta a jak to nakonec dopadlo – obrátil a svůj názor změnil. Hollande argumentuje nezávislostí a její ztrátou, jako kdyby si Francie někdy nechala od někoho něco dobrovolně diktovat. Nepřímo tím vlastně napadá ostatní členské země NATO, které v podstatě označuje za vazaly podrobené americkému vlivu tím, že jsou plně integrovanými členy. Francie se spíše v jeho

¹⁷² Nos Députés: Observatoire citoyen de l'activité parlementaire 2008

¹⁷³ Le Monde 2011

¹⁷⁴ France info 2011

očíh jeví jako pyšná primadona, která neustále vyžaduje zvláštní zacházení, zvláštní pozici, zvláštní výjimky a zvláštní nezávislost. Přitom oč méně jsou závislé či nezávislé ostatní členské státy NATO, které nemají zvláštní zacházení? Můžeme tedy očekávat, že pod prezidentstvím Hollanda bude Francie opět členem nečlenem? Bude Francie sice plně integrovaná, avšak o to méně participující než za částečné integrace? Bude Hollande vetovat rozhodnutí uvnitř NATO jen proto, aby demonstroval nezávislost Francie a obnovení jejího zvláštního postavení? Těžko v této chvíli až tak dalece soudit. Podle jeho současných postojů by se to dalo předpokládat, ovšem je možné, že Hollande posléze změní názor tak, jako jeho předchůdci po uchopení moci. V této souvislosti se tedy zatím dá jen spekulovat, jakým směrem se vydá. Nejspíš bude chtít pokračovat v tradici silného prezidentského úřadu a vtisknout mu jistou dávku „hollandismu“. Jestli však tento příspěvek bude pokračovat v tradici, můžeme říci i v gaullistické tradici, nebo se bude chtít vymezit nějakým revolučním činem, aby byl snáze zapamatovatelný, ukáže čas. Je však pravděpodobné, že i Hollande podlehne jakémusi komplexu francouzské velikosti spojené s prezidentským posláním založeným na silné autoritě. Prozatím mu vyhovuje kritizovat Sarkozyho zahraniční politiku a argumentovat tak citlivým tématem pro nacionální Francouze, jako je jejich nezávislost.

Závěr

Všichni francouzští prezidenti po konci studené války zastávali zahraniční a obrannou politiku, která měla několik společných jmenovatelů. Především to bylo dodržování gaullismu s jeho silnými realistickými aspekty: důraz na udržení *grandeur*, národní zájem, nezávislost, prestiž Francie ve světě, odmítání hierarchického uspořádání v mezinárodních vztazích, důraz na deterenci v podobě jaderného programu, spoléhání se na sebe v obranné politice, francouzské ambice být viděn a slyšen. De Gaullovo politické nastavení systému páté republiky umožnilo francouzským prezidentům díky silné exekutivě a důrazu na prezidentskou autoritu a tradici vykonávat tyto politiky jako jeden unitární aktér. To bylo v souladu s principy realistické politiky.

U de Gaulla se dalo předpokládat jeho stažení z vojenských struktur NATO, neboť nebyly vyslyšeny jeho požadavky na reformu, nedůvěřoval spojencům v obraně Evropy, a tedy i Francie. Naznačovaly to také jeho plány vývoje vlastní jaderné deterence. U Sarkozyho se naopak dal předpokládat francouzský návrat do vojenských struktur NATO, protože proces postupného přibližování byl započat již jeho předchůdci a Sarkozy jen využil mezinárodní situace a proces završil. Právě mezinárodní situace byla pro toto radikální rozhodnutí klíčová. De Gaulle se v 60. letech 20. století nacházel ve zcela jiné situaci, kdy musel řešit francouzské přežití na mezinárodní scéně a nechtěl riskovat vtažení do vojenského konfliktu mezi oběma supervelmocemi. Musel pro Francii hledat místo mezi dvěma bloky - zde si mohl dovolit žádat status zvláštního postavení mezi spojenci, neboť Francie byla příliš důležitým státem, partnerem a vlastníkem jaderných zbraní, než aby byla ponechána zcela odtržená od NATO. Zaujetí této unikátní pozice bylo pro Francii opravdu mistrovským kouskem a byla k němu potřebná silná autorita a osobnost generála de Gaulla. Francie sice byla spojencem, ale takovým, který v organizaci založené na kolektivní obraně hájí především své národní zájmy. Tato její role pak byla udržována po celou dobu studené války a nikdo neměl odvahu ani potřebu ji změnit. Se změnou mezinárodního klimatu spojeného s koncem studené války se ale situace začala pro Francii vyvíjet nepříznivě. Sovětská hrozba zmizela, NATO se začalo

transformovat a Francie najednou postrádala své významné místo. V duchu tradice kladla zpočátku důraz na budování evropské obranné politiky, nicméně na počátku 90. let bylo ještě na takový posun příliš brzy. Mitterrand proto zkouší hledat pozici v NATO, ale nevnímá to jako prioritní úkol. Další impuls přichází s kritickou situací na území bývalé Jugoslávie, kdy se ukáže neschopnost evropských států, ale i Evropy jako celku efektivně řešit krizi na vlastním kontinentu. Francie i jiné státy jsou nuceny si přiznat, že NATO a USA musejí hrát důležitou roli v zajišťování bezpečnosti Evropy i nadále. Mitterrand proto svolil k participaci Francie na vojenské operaci NATO, přestože země v jeho vojenských strukturách nebyla plně integrována. Nicméně to byl pro Francii důležitý střet, v němž nemohla chybět. Musela demonstrovat svou sílu, svou aktivitu, i když to znamenalo zapojit se do bojů po boku velení NATO. Hned v první vojenské operaci po konci studené války tedy Francie stála po boku NATO.

Prezident Chirac šel na počátku svého funkčního období (od roku 1995) ještě dál a poprvé od dob de Gaulla integroval Francii do Vojenského výboru NATO. Tento vstřícný krok směrem k NATO byl jakousi demonstrací toho, že je připraven prohlubovat sblížování země s NATO, pokud budou vyslyšeny francouzské podmínky. Tyto podmínky se týkaly především velitelské sféry, neboť Francie chtěla zastávat velitelské pozice hodné jejího významu. Bylo však příliš brzy, několik desítek let trvajícím "polovičním" členstvím Francie v NATO nebylo zcela zapomenuto. Ještě nepřišel čas odměnit francouzského spojence. Francie i pod Chiracem musela nadále demonstrovat svou ochotu aktivně se zapojovat do NATO i ve vojenské oblasti, což jí však s ohledem na kosovskou krizi nečinilo velký problém - tato krize znamenala potenciálně i nestabilitu v Evropě, a to nemohla připustit. Další významná francouzská vojenská participace za Chiraka, tentokrát v Afghánistánu, byla podpořena solidaritou po teroristických útocích na USA a také posvěcena OSN. Přestože Afghánistán nespadal do francouzských sfér zájmu, dokázala Francie opět demonstrovat, že je loajálním spojencem, a navíc svým čtvrtým největším vojenským příspěvkem manifestovala svoji sílu a důležitou pozici v mezinárodních vztazích. S narůstajícím unilateralismem v americkém jednání spojeném se zahraniční politikou George Bushe se však Francie začala USA i NATO pozvolna vzdalovat. Stala se naopak hlasitým kritikem, a to obzvláště irácké operace,

kteřá byla pŕíkladem amerického nerespektování mezinárodních institucí. Politika USA se tak v některých aspektech opět pŕiblížila té z dob studené války. Francie se změnou mezinárodní situace viděla, že hrozí nebezpečí jejího vtažení do vojenského konfliktu kvůli USA, což nebylo v souladu s Chirakovou zahraniční politikou.

S nástupem Sarkozyho do funkce francouzského prezidenta nastaly dlouho očekávané změny. Jeho rozhodnutí o francouzské reintegraci mělo pŕedevším velkou symbolickou hodnotu a potvrzení sbližení s USA. Nebylo to však jen atlanticistické rozhodnutí, jak ho mnozí hlavně ve Francii označovali, ale pŕedevším šlo o dobře vyjednanou pozici ve vojenských strukturách NATO. Francie se již dŕíve zúčastnila ozbrojených akcí NATO, pŕestože nebyla plně integrovaným členem v této oblasti. Nyní však již nebylo možné dál odkládat její plné začlenění do integrovaných vojenských složek NATO a okrádat se o účast na tak klíčové věci, jako je rozhodovací proces, když se stejně na většině řešení konfliktů velkou měrou v rámci NATO podílela. Je možné, že jedním z důvodů, který dlouho bránil USA s vyslyšením francouzských požadavků na reformu Aliance a na pŕidělení určitých velitelských postů Francii, bylo, že si USA byly vědomy faktu, že Francie dlouho nezůstane neangažovaným hráčem ve významných světových konfliktech. Neboť i ona sama chce být důležitá, ukázat sílu a kapacity k řešení krizí. Je to otázka její prestiže ukázat svoji významnou roli v konfliktu a prezentovat svoji sílu. Pohár francouzské loajality však mohl každou chvíli pŕetéci, a to zejména pokud se jednalo o rozpínavost USA při řešení konfliktů ve světě. Americký prezident Obama se proto rozhodl Francii „odměnit“, dal jí dva významné velitelské posty a pŕislíbil podporu evropské obraně - za to se Francie stala plnohodnotným členem Aliance (až na její absenci ve Skupině pro jaderné plánování - Sarkozy musel alespoň jednu oblast nechat nedotknutelnou a vybral si tu nejcitlivější). Zdá se, že členové NATO v tom vidí posílení Francie, ale sami Francouzi, zejména tamní opoziční politické strany, které upozorňují na ztrátu nezávislosti, na podřícenost Francie, již mnohem méně. Tyto postoje mohou být ovlivněny blížícími se prezidentskými volbami, kdy se opozice snaží vymezit vůči Sarkozymu a apeluje na francouzskou národní hrdost. Spojenci se naopak obávají pŕílišného posílení Francie.

Zatímco Mitterrand sice položil základy francouzské reintegrace, ale byl ve svých postojích a aktivitách ve vztahu k NATO zdrženlivý, u Chiraka je patrný posun, nicméně požadavky kladené z jeho strany na NATO byly v té době nepřijatelné. Zlom přišel se Sarkozym, který byl ochoten přiblížit se USA, aby dosáhl svých požadavků, jimiž podmiňoval francouzskou reintegraci. K tomu přispěla i změna mezinárodního klimatu v podobě nástupu nové americké administrativy prezidenta Baraka Obamy. Tím se tedy potvrzují obě hypotézy stanovené v úvodu práce - Francie se dokázala reintegrovat do vojenských struktur NATO při nevybočení z gaullistické tradice, zachovala si své postavení mezi mocnostmi, posílila navíc i evropskou obranu a jednala v souladu se svými národními zájmy. Tedy dosáhla všeho, o co usiloval i de Gaulle.

V odpovědi na výzkumnou otázku *Jak se měnila aktivita a role Francie v rámci NATO od prezidenta Mitterranda po úřadujícího prezidenta Sarkozyho?* lze konstatovat, že spolupráce Francie a NATO byla kontinuální a široká. Již od Mitterranda, kdy Francie nebyla plně integrovaným členem ve vojenské oblasti, se Francie aktivně účastnila vojenské spolupráce v NATO. To pokračovalo za Chiraka i za Sarkozyho. Úplné-neúplné členství v tom tedy nehrálo roli. Na další výzkumnou otázku lze odpovědět podobně pozitivně. *Jakým způsobem ovlivnila reintegrace francouzských vojenských struktur do NATO působení Francie v rámci SPOB?* Jelikož Sarkozy klade tradičně důraz zejména na evropskou spolupráci, a tedy i na evropskou obranu, jednou z podmínek francouzské reintegrace byla i americká podpora SPOB. Obavy spojené s francouzským návratem do NATO, které byly spojeny s oslabením právě SBOP, jsou tedy liché.

Jen čas nyní ukáže, jak bude Francie se svou nově obnovenou rolí v budoucnu kooperovat v rámci NATO. Bude záležet zejména na budoucím prezidentovi, jak se zachová a jakou strategii zaujme. Prezidentský úřad ve Francii je silný a jeho autority tradičně chtějí vykonávat vysokou politiku, která k této funkci patří. Zda bude socialistický kandidát na prezidenta Francie F. Hollande po svém případném vítězství provádět spíše politiku nezávislou na své politické straně, jak tomu bylo u jeho jediného socialistického předchůdce, nebo se naopak udrží v jejím vlivu, je nyní ještě předčasné odhadovat. Je však nepravděpodobné, že by si dovolil opětovné stažení Francie z vojenských struktur NATO, přestože je nyní silně proti její reintegraci. Působil by nejspíš směšně, kdyby Francie

střídala jedno volební období v a další mimo NATO. Navíc k tomu není radikální důvod. V NATO se rozhoduje na základě konsensu, takže Francie se může vždy dobrovolně rozhodnout, zda-li se příští vojenské mise v rámci NATO zúčastní. Bylo by však paradoxní, kdyby plně integrovaná Francie měla menší podíl na vojenských operacích a misích NATO než v době své částečné integrace. Měla by využít nově nabytou pozici k prosazení svého většího vlivu v rámci NATO.

LITERATURA

Prameny

„Afghanistan: l'engagement de la France.“ *Représentation Permanente de la France après de l'OTAN*, (online). Dostupné z: <http://www.rpfranceotan.org/Afghanistan-l-engagement-de-la> (21. 11. 2011)

„Allocution du Général de Gaulle.“ *Institut national de l'audiovisuel (INA)*, 10. 8. 1967 (video). Dostupné z: <http://www.ina.fr/economie-et-societe/justice-et-faits-divers/video/CAF94059597/allocution-du-general-de-gaulle.fr.html> (12. 10. 2011)

Boniface, Pascal. „Réintégrer l'OTAN?“ *Revue de presse IRIS (Institut de Relations Internationales et Stratégiques)*, 11. 9. 2007 (online). Dostupné z: <http://www.iris-france.org/Tribunes-2007-09-11.php3> (5. 11. 2011)

„Conférence de presse du Général de Gaulle du 21 février 1966.“ *INA*, 21. 2. 1966 (video). Dostupné z: <http://www.ina.fr/fresques/jalons/fiche-media/InaEdu00099/conference-de-presse-du-general-de-gaulle-du-21-fevrier-1966.html> (12. 10. 2011)

D'Aboville, Benoît. 2008 „The thinking behind France's NATO rapprochement.“ *Europe's world*, (online). Dostupné z: http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/articleview/ArticleID/21274/language/en-US/Default.aspx (16. 11. 2011)

Dargent, Raphaël. 2006. „Le 7 mars 1966, de Gaulle sort de l'OTAN.“ *La Fondation Charles de Gaulle*, (online). Dostupné z: <http://www.charles-de-gaulle.org/pages/revue-espoir/articles-comptes-rendus-et-chroniques/le-7-mars-1966-de-gaulle-sort-de-l-otan-par-raphael-dargent.php> (12. 10. 2011)

„Défense et Sécurité Nationale.“ *Elysée - Présidence de la République*, 21. 3. 2008 (online). Dostupné z: <http://www.elysee.fr/president/les-dossiers/defense/defense-et-securite-nationale.7934.html> (22. 11. 2011)

„France and NATO.“ *France Diplomatie*, (online). Dostupné z: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/defence-security_7355/french-defence_3448/international-organization-in-europe_2482/nato_2095/france-and-nato_7144/france-and-nato_8219.html (21. 11. 2011)

„Francie připravuje návrat do NATO.“ *Euroskop*, 5. 2. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/38/10624/clanek/...%3C/p%3E%3Cp%3E%3Ca%20href=> (23. 11. 2011)

„Francouzi se vrací do velitelských funkcí NATO.“ *Natoaktual*, 27. 7. 2009 (online). Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_media.aspx?r=na_media&c=A090729_105855_na_media_m02#4 (23. 11. 2011)

„Francouzský generál se ujímá velení v NATO, poprvé v historii.“ *Zprávy mportál*, 9. 9. 2009 (online). Dostupné z: <http://zpravy.mportal.cz/francouzsky-general-se-ujima-veleni-v-nato-poprve-v-historii-18785.html> (23. 11. 2011)

Gardiner, Nile, McNamara, Sally. „The U. S. and U. K. Must Oppose French Plans to Weaken NATO.“ *The Heritage Foundation*, 10. 2. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/2009/02/the-us-and-uk-must-oppose-french-plans-to-weaken-nato> (30. 11. 2011)

„Glossary.“ *Europa, Summaries of EU legislation*, (online). Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/european_security_defence_identity_en.htm (17. 11. 2011)

„Historie Severoatlantické Aliance.“ *Natoaktual, Oficiální portál Informačního centra o NATO*, (online). Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_summit.asp?y=na_summit/historienatoii.htm (13. 10. 2011)

„Hollande to run for presidency for French left.“ *Reuters Africa*, 16. 10. 2011(online). Dostupné z: <http://af.reuters.com/article/worldNews/idAFTRE79F03420111016> <http://af.reuters.com> (22. 11. 2011)

Chaux, Marc. „François Mitterrand et les États-Unis. Un observateur critique et attentif, un allié sans concession.“ *Institut François Mitterrand*, 8. 6. 2008 (online). Dostupné z: <http://www.mitterrand.org/Francois-Mitterrand-et-les-Etats.html> (15. 10.2011)

Chirac, Jacques. 2011. *Le temps présidentiel*. Paris: NiL éditions.

Chrisafis, Angelique. „Sarkozy to end France’s 40-year NATO feud.“ *Guardian*, 11. 3. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2009/mar/11/france-sarkozy-nato> (16. 11. 2011)

„La réintégration de la France dans l’OTAN.“ *La vie publique*, 3. 3. 2011 (online). Dostupné z: <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-defense/reintegration-france-otan/#> (15. 11. 2011)

Lasserre, Isabelle. „Quand Mitterrand, déjà, négociait le retour dans l’Otan.“ *Le Figaro*, 11. 3. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.lefigaro.fr/international/2009/03/11/01003-20090311ARTFIG00073-quand-mitterrand-deja-negociait-le-retour-dans-l-otan-.php> (22. 10. 2011)

„Le retrait de la France du commandement intégré de l’OTAN.“ *NATO*, (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.nato.int/acad/fellow/98-00/giglioli.pdf> (29. 10. 2011)

„Le PS demande le retrait des forces françaises d'Afghanistan.“ *Le Monde*, 21. 4. 2011 (online). Dostupné z: http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2011/04/21/le-ps-demande-un-retrait-des-forces-francaises-d-afghanistan_1511067_3218.html (23. 11. 2011)

„Libye: le PCF souligne les risques d'une logique de guerre.“ *Parti Communiste Français*, (online). Dostupné z: <http://www.pcf.fr/8349> (30. 11. 2011)

„Libye - Le PS "se réjouit de la fin du régime dictatorial" de Muammar Kadhafi.“ *Le Point*, 23. 8. 2011 (online). Dostupné z: http://www.lepoint.fr/monde/libye-le-ps-se-rejouit-de-la-fin-du-regime-dictatorial-de-muammar-kadhafi-23-08-2011-1365593_24.php (30. 11. 2011)

„Otan.“ *France Diplomatie*, (online). Dostupné z: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/actions-france_830/defense-securite_9035/otan_1134/index.html (21. 11. 2011)

„OTAN: La réintégration n'indique pas en soi un alignement sur les Etats-Unis.“ *Le Monde*, 12. 3. 2009 (online). Dostupné z: http://www.lemonde.fr/international/article/2009/03/12/otan-la-reintegration-n-indique-pas-en-soi-un-alignement-sur-les-etats-unis_1167224_3210.html (20. 11. 2011)

„Otan: Hollande dénonce la «double rupture» de Sarkozy, Fillon récuse l'accusation d'atlantisme.“ *Libération*, 8. 4. 2008 (online). Dostupné z: <http://www.liberation.fr/politiques/010127551-otan-hollande-denonce-la-double-rupture-de-sarkozy-fillon-recuse-l-accusation-d-atlantisme> (23. 11. 2011)

„Pour Hollande, Sarkozy prépare le retour la France dans l'Otan.“ *Capital*, 8. 11. 2007 (online). Dostupné z: <http://www.capital.fr/a-la-une/actualites/pour-hollande-sarkozy-prepare-le-retour-la-france-dans-l-otan-256416> (22. 11. 2011)

„Séance en hémicycle du 8 avril 2008. Résumé de la séance.“ *Nos Députés: Observatoire citoyen de l'activité parlementaire*, 8. 4. 2008 (online). Dostupné z: http://www.nosdeputes.fr/seance/121#inter_05077a12c87e5920574083d9bf5da956 (23. 11. 2011)

Soeren, Kern. „Why France Wants to Rejoin NATO.“ *Brussels Journal*, 28. 4. 2008 (online). Dostupné z: <http://www.brusselsjournal.com/node/3208> (22. 11. 2011)

„Un soldat français tué en Afghanistan.“ *France info*, 14. 11. 2011(online). Dostupné z: <http://www.franceinfo.fr/monde-afghanistan/un-soldat-francais-tue-en-afghanistan-446271-2011-11-14> (23. 11. 2011)

Verluise, Pierre. „La France de retour dans le commandement intégré de l'OTAN?“ *La revue géopolitique*, 1. 10. 2007 (online). Dostupné z: <http://www.diploweb.com/La-France-de-retour-dans-le.html> (16. 11. 2011)

Literatura

Andréani, Gilles. 1998. „La France et l'OTAN après la guerre froide.“ *Politique étrangère* 63 (1): 77-92.

Archick, Kristin, Gallis, Paul. 2005. „NATO and the European Union.“ CRS Report for Congress, *Congressional Research Service*, January 2005 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.fas.org/man/crs/RL32342.pdf> (13. 11. 2011)

Belkin, Paul. 2011. „France: Factors Shaping Foreign Policy, and Issues in U.S. - French Relations. *Congressional Research Service*, April 2011 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32464.pdf> (13. 11. 2011)

Berstein, Serge, Rioux, Jean-Pierre. 2000. *The Pompidou years, 1969-1974*. Cambridge University Press.

Bozo, Frédéric. 2001. *Two strategies for Europe*. Rowman & Littlefield.

Bozo, Frédéric. 2008. „Alliance atlantique: la fin de l'exception française ?“ *Fondation pour l'innovation politique*, Février 2008 (online; Pdf). Dostupné z: http://www.fondapol.org/wp-content/uploads/pdf/documents/DT_Alliance_atlantique_la_fin_de_lexception_francaise.pdf (22. 11. 2011)

Bozo, Frédéric. 2010. „Sarkozy's NATO policy: towards france's atlantic realignment?“ *European political science* 9:176– 188.

Cerny, Philip G. 1980. „The Politics of Grandeur. Ideological Aspects of de Gaulle's Foreign Policy.“ *Cambridge University Press*. Googlebooks (online). Dostupné z: <http://books.google.cz/books> (9. 11. 2011)

Cohen, Samy. 1989. „La politique étrangère entre l'Elysée et Matignon.“ *Politique étrangère* 54 (3): 487-503.

Dursun-Ozkanca, Oya, Mazzucelli, Colette. 2011. „The Future of EU-NATO Security Relations as Explained in a Comparative Foreign Policy Analysis of French and Turkish Grand Strategies.“ *Paper for 5th Annual Research Conference of the EU Centre of Excellence (EUCE)*, 10-12 April 2011, (online; Pdf). Dostupné z: http://euce.dal.ca/Files/Colette_Mazzucelli_and_Oya_Dursun_Ozkanca_paper_for_5th_EUCE.pdf (30. 11. 2011)

Drulák, Petr. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Portál.

Ehrhart, Hans-Georg. 2000. „France and NATO: Change by Rapprochement? Asterix' quarrel with the Roman empire.“ *Institute for Peace Research and Security Policy*, Januar 2000 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.ifsh.de/pdf/publikationen/hb/hb121.pdf> (2. 11. 2011)

Elgie, Robert. 2009. „Duverger, Semi-presidentialism and the supposed French archetypes.“ *West European Politics* 32 (2): 248-267.

Grieco, Joseph M. 1999. „Anarchy and Limits of Cooperation.“ in: Lisbon, Charles, Cohen, Benjamin J. *Theory and Structure in International Foreign Economy*. Massachusetts Institute of Technology and International Organization Foundation.

Hargrove, Charles. 1986. „Valéry Giscard d'Estaing.“ *Politique étrangère* 1: 115-128.

Hoffmann, Stanley. 1964. „De Gaulle, Europe, and the Atlantic Alliance.“ *International Organization* 18 (1): 1-28.

Hoffmann, Stanley. 2000. „La France dans le monde. 1979-2000.“ *Politique étrangère* 65 (2): 307-317.

Howorth, Jolyon. 2002. „La France, l'OTAN et la sécurité européenne: statu quo ingérable, renouveau introuvable.“ *Politique étrangère* 67 (4): 1001-1016.

Jackson, Robert, Sørensen, Georg. 2007. *Introduction to International Relations. Theories and approaches*. Oxford University Press.

Johnson, Douglas. 1965. „The Political Principles of General de Gaulle.“ *International Affairs* 41(4): 650-662.

Lachaise Bernard. 1998. „Contestataires et compagnons: les formes de l'engagement gaulliste.“ *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* 60: 71-81.

Menon, Anand. 1995a. „Explaining defence policy: the Mitterrand years.“ *Review of International Studies* 21: 279-299.

Menon, Anand. 1995b. „From independence to cooperation: France, NATO and European Security.“ *International Affairs* 71 (1): 19-34.

Moïsi Dominique. 1995. „De Mitterrand à Chirac.“ *Politique étrangère* 60 (4): 849-855.

Penez, Jérôme. 1997. „La France et L'Otan (1949-1996).“ *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* 53: 153-156.

Pickles, Dorothy. 1975. „The Decline of Gaullist Foreign Policy.“ *International Affairs* 51 (2): 220-235.

Schmidt, Peter, Alongi, Maria. 1994. „Germany, France, Nato.“ *Strategic studies institute*. Dostupné z: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubid=169> (10. 11. 2011)

Shugart, Matthew Søberg. 2005. „Semi-Presidential Systems: Dual Executive And Mixed Authority Patterns.“ *French Politics* 3: 323–351.

Schütze, Walter. 1966. „La France et l'OTAN.“ *Politique étrangère* 2: 109-118.

Sloan, Stanley R. 2005. „NATO, the European Union, and the Atlantic Community.“ *Rownan & Littlefield Publishers*. Googlebooks (online). Dostupné z: <http://books.google.cz/books> (17. 11. 2011)

Torreblanca, José Ignacio. 2008. „Sarkozy's foreign policy: where do European interests and values stand?“ *FRIDE - Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior*, 12. 2. 2008 (online). Dostupné z: <http://www.fride.org/publication/355/other-publications> (10. 11. 2011)

Vaisse, Justin. 2008. „Nicolas Sarkozy's Foreign Policy: Gaullist by Any Other Name.“ *International Institute for Strategic Studies* 50 (3): 4.

Vaïsse, Maurice. 1992. „Le général de Gaulle et la défense de l'Europe, 1947-1958.“ *Matériaux pour l'histoire de notre temps* 29: 5-8.

Van Harpen, Marcel H. 2004. „Chirac’s gaullism. Why France has become the driving force behind an autonomous European defence policy.“ *The Romanian Journal of European Affairs* 4(1): 67-81.

Vernet, Daniel. 1992. „The Dilemma of French Foreign Policy.“ *International Affairs* 68 (4): 655-664.

Vernant, Jacques. 1970. „Le général de Gaulle et la politique extérieure.“ *Politique étrangère* 35 (6): 619-629.

Viotti, Paul R., Kauppi, Mark V. 1999. „Realism: The State, Power, and the Balance of Power.“ in: Viotti, Paul R., Kauppi, Mark V. (eds). *International Relations Theory. Realism, Pluralism , Globalism, and Beyond*. Allyn and Bacon.

Vershbow, Alexander R. 1999. „European Security and Defense Identity: Berlin, St. Malo, and Beyond.“ *Defense Technical Information Center*, Spring 1999 (online; Pdf). Dostupné z: http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1121.pdf (17. 11. 2011)

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je analýza zahraniční politiky francouzských prezidentů v období od ukončení studené války do současnosti ve vztahu k NATO. Konkrétněji se práce věnuje tématu stažení francouzských ozbrojených sil z integrovaných vojenských struktur NATO, následnému dodržování tohoto kurzu francouzskými prezidenty po ukončení studené války a také nedávnému návratu Francie do zmiňovaných vojenských struktur.

Práce využívá realistických prvků k charakteristice zahraniční politiky francouzských prezidentů a také tradice gaullismu. Gaullismus je neodmyslitelným prvkem zahraniční a obranné politiky Francie a má také velký dopad na vztahy mezi Francií a NATO. Návrat země do vojenských struktur NATO za prezidenta Sarkozyho je mnohými považován právě za počín, který je revoluční a v rozporu s gaullistickou tradicí. Cílem práce je dokázat, že to byl proces kontinuální a rozhodnutí učiněné francouzským prezidentem Sarkozym je spíše završením dlouholetého procesu francouzského přibližování k NATO. K tomu účelu poslouží komparace přístupů v zahraniční politice vůči NATO tří francouzských prezidentů, kteří tento úřad zastávali po skončení studené války, tj. Françoise Mitterranda, Jacquese Chiraca a Nicolase Sarkozyho. Hodnocení těchto přístupů se pak budou zaměřovat zejména na problematiku návratu francouzských ozbrojených složek do NATO, poskytnou analýzu kroků, které vedly dané prezidenty k setrvání mimo vojenskou složku NATO, i rozbor reintegrace provedené za prezidenta Sarkozyho v roce 2009.

Práce také reflektuje dopady tohoto rozhodnutí na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku a umožňuje pohled na názory socialistického prezidentského kandidáta Françoise Hollanda, který může potenciálně udat nový směr ve vztazích Francie – NATO.

Abstract

The subject of this thesis is an analysis of French foreign policy from the perspective of French presidents in relation to NATO in the period from the end of the Cold War to the present. More specifically, the work is focused on the issue of withdrawal of French forces from NATO's integrated military structure, subsequent compliance with this course by French presidents after the end of the Cold War and the recent return of France into the mentioned military structures.

The work uses realistic elements to characterize the foreign policy of French presidents and the tradition of Gaullism. Gaullism is a defining element of foreign and defense policy of France and also has a large impact on relations between France and NATO. Return of the country to the military structures of NATO under President Sarkozy is regarded by many as an act, which is considered revolutionary and contrary to the Gaullist tradition. The aim of this thesis is to prove that it was a continuous process and decision made by French President Sarkozy is rather the culmination of a long-term process of bringing France closer to NATO. The comparison of approaches of the foreign policy toward NATO of three French presidents, who have held this office after the Cold War (François Mitterrand, Jacques Chirac and Nicolas Sarkozy), is used for this purpose. Evaluation of these approaches will then focus on the issue of return of the French armed forces to NATO provide an analysis of the steps that led the presidents to remain outside NATO's military structures, and an analysis of the reintegration made by President Sarkozy in 2009.

The work also reflects the impact of this decision on the Common Security and Defense Policy and provides perspectives of the socialist presidential candidate François Holland, who can potentially give a new direction for France – NATO relations.